

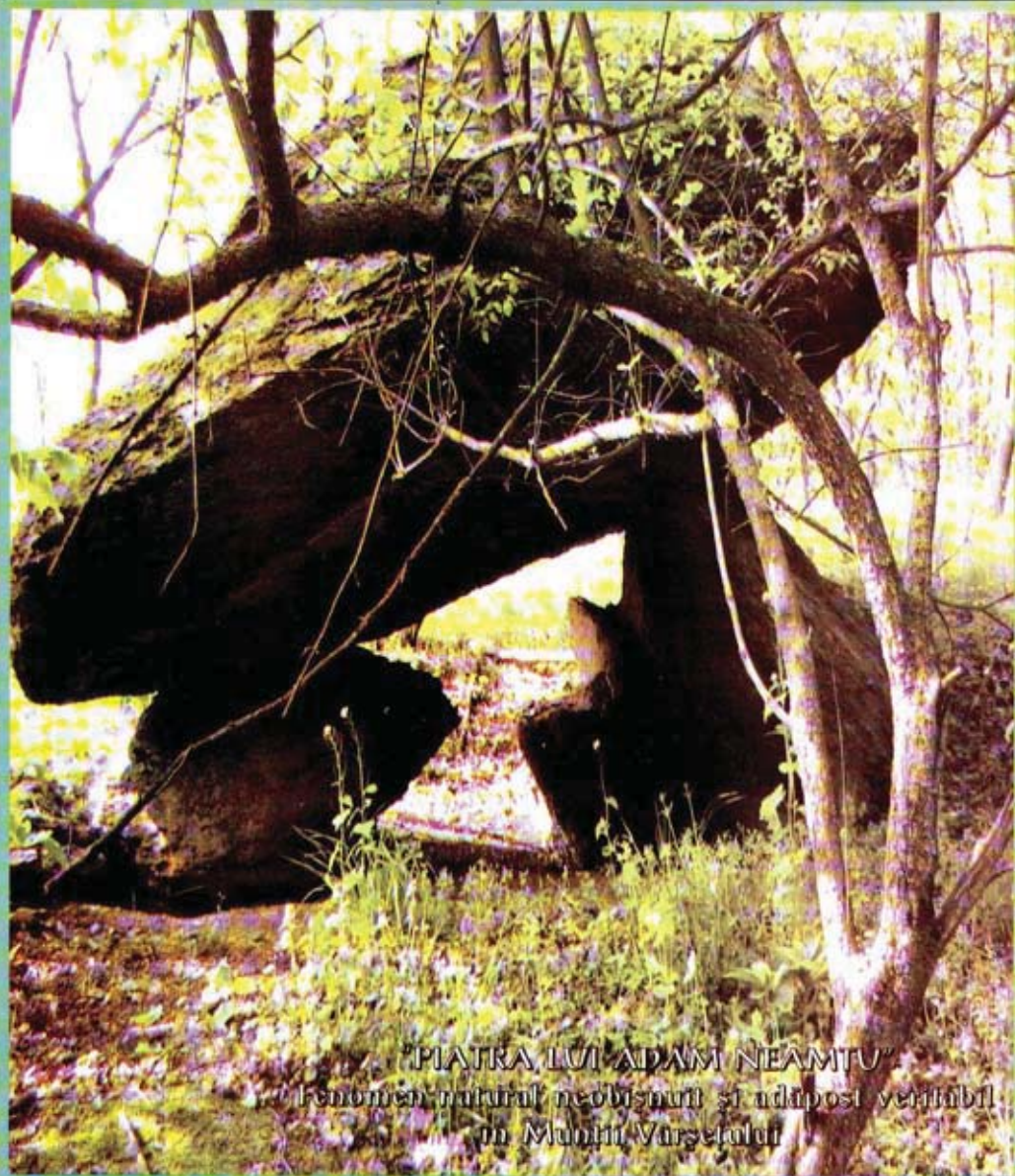

Supliment al
"Cuvântului românesc"

GLASUL CERBICIEI

REVISTĂ DE CULTURĂ ȘI ISTORIE BĂNĂȚEANĂ

Nr. 2 • Anul II 2008

"PIATRA LUI ADAM NEAMTU"
fenomen natural neobișnuit și adăpost veritabil
în Munții Vârșetului

ALȚII DESPRE NOI

"GLASUL CERBICIEI", REVISTĂ DE CULTURĂ ȘI ISTORIE BĂNĂȚEANĂ

Nebănuite sunt drumurile poștei noastre. Uneori un ziar trimis din Suceava, bine împachetat, face până la Cernăuți o cale lungă de câteva săptămâni, cu înconjur prin Kiev, ajungând, de obicei, într-un plic deteriorat și cu zeci de ștampile...

De aceea am și rămas pe cât de uimită, pe atât de plăcut surprinsă, găsind în cutia poștală o revistă pe care era lipită doar o foaie cu adresa mea. O unică ștampilă arată că a fost expediată tocmai din Serbia. De la Srediștea Mică, în satul dintre șapte dealuri unde se păstrează vestigiile unei mănăstiri românești din Banatul sârbesc, bucovineanca Natalia Caulea mi-a trimis primul număr al revistei „Glasul cerbiciei”, editată de soțul ei, Dorinel Stan. În caseta tehnică, printre colaboratori am găsit și numele bucovinencei noastre, tot ea semnând și un interesant studiu - „Doinitori legendari” despre celebra dinastie de lăutari a Buliganilor. În articolul inaugural redactorul fondator explică motivația editării revistei precum și denumirea ei. La drept vorbind, ea pare cam stranie pentru noi, care suntem mai mult mioritici decât cerberi. Ori, cerbicie înseamnă tenacitate, mândrie, împotrivire, la urma urmei, - încăpățănare. „Glasul cerbiciei”, primit din Serbia, m-a făcut să caut prin DEX, descoperind că românii au și expresia „a fi tare de cerbicie”, ceea ce înseamnă a fi dărz. Astfel, nu numai proverbul „capul plecat sabia nu-l taie” ne poate fi model de conduită. După cum vedem frații noștri din Serbia și-au ales un alt precept și un idol mai nesupus - Cerbul, de numele căruia sunt legate numeroase toponime din Banatul montan. Cultul acestui animal grațios predomină în tezaurul folcloric bănățean, mai ales în repertoriul cântecelor laice și colindelor dedicate Nașterii Mântuitorului. Un ritual vechi în curs de dispariție este jocul Cerbului. Iar legendele ne spun că tracii și geții au avut mari regi, numele cărora proveneau de la cuvântul „cerb” - echivalent cu „viteaz”. Astfel, cu ecoul miturilor în suflet, un grup de tineri entuziaști, uniți în jurul lui Dorinel Stan, vicepreședinte al Comunității Românilor din Serbia, și-au propus să dea viață „Glasului cerbiciei” în paginile unei reviste despre trecutul, prezentul și perspectivele cultural istorice ale neamului românesc din Banatul sârbesc. După cum se anunță în editorialul primului număr, revista va apare trimestrial, sub egida CRS, ca supliment al „Cuvântului românesc”. Un detaliu interesant prezintă înregistrarea ei pe adresa localității Srediștea Mică încă o dovadă că românii din Serbia au o preferință deosebită pentru cuvântul scris. Cu toate acestea, prioritățile evidențiate în primul număr ne inspiră încrederea că „Glasul cerbiciei” nu este o publicație cu caracter îngust, limitată la interese locale. Diversitatea tematică, modul combativ de abordare a problemelor demonstrează că revista și-a propus promovarea valorilor culturale și istorice din întregul spațiu geografic numit Țara Banatului. Numărul este bogat în materiale despre trecutul istoric și religios, despre lăcașul de cult care au contribuit la păstrarea identității și credinței strămoșești. În acest context se evidențiază articolul „Istorie, tradiție și credință”, consacrat împlinirii a 75 de ani de la primul pelerinaj al românilor din Serbia la biserica fostei mănăstiri românești din Srediștea Mică. După cum reiese din articolele rostite cu cerbicie, așa cum o fac românii din Banatul sârbesc, sau mioritic, cum ne plângem noi, cei din nordul Bucovinei, problemele rămân aceleași: pierdem valorile naționale și odată cu ele, ne pierdem identitatea.

Preluat din „Zorile Bucovinei”, 26 septembrie 2007, Cernăuți (Ucraina).

MITROPOLIA BANATULUI
Cabinetul Mitropolitului

*Mulțumiri și aprecieri pentru interesant
revista „Glasul Cerbiciei” (nr. 1), anul
din care eu și voi ai fost în posesia de
de fapt și să vă bineaminteați.
Mitropolitul Irineu*

Exp. Mitropolit NICOLAE CORNEANU

Bd. C. D. Loga nr. 5

Glasul Banatului Montan

În vara aceasta, lumina tiparului a văzut încă o revistă în limba română care va apărea periodic în acest perimetru românesc. „Glasul cerbiciei” este o revistă de cultură și istorie, editată ca supliment al „Cuvântului Românesc”, respectiv sub egida Comunității Românilor din Serbia. După cum notează redactorul fondator, Dorinel Stan (în articolul introductiv) faptul că un grup de tineri și-au propus să realizeze o revistă despre trecutul, prezentul și perspectivele cultural-istorice ale românilor bănățeni. „Glasul cerbiciei” dorește „să promoveze valori culturale și istorice din spațiul geografic numit Țara Banatului, cu mândrie, dărzenie și încăpățănare, iar cuvântul scris să vibreze adevăratul sacru și sfânt al neamului nostru”.

Din sumarul primului număr menționăm articolul „Doinitori legendari”, care descrie începuturile vestitului taraf lăutăresc al „Buliganilor” de la Pârneaora, care își trag originea din Arad. La fel profesoara Natalia Stan scrie și despre Alexa Dima, fiul lui Gheorghe Buliga - „Ultimul Buligan”. Despre unele detalii privind viața culturală și educațională de la Marcovăț, pe parcursul a peste două secole, scrie, în articolul următor, prof. Daniel Gaita. „Istorie, tradiție și credință” este titlul evocării a 75 de ani de la inaugurarea unicului pelerinaj al românilor din Serbia la biserica fostei mănăstiri de la Srediștea Mică. Dorinel Stan vine cu prezentarea biografică a lui Traian din Mesici, la aniversarea semicentenarului pe țărâm muzical. La sfârșitul articolului foarte inspirat „Pe aripile cântecului de acasă”, este notată și această afirmație a celui care, cu putere și credință a cultivat, a transmis și a transpus frumosul în sunete muzicale, ritmuri și armonie: „Toată viața am slujit cântecul strămoșesc de pe plaiurile magnifice mesicene. Dumnezeu să ne ajute ca prin credință, tradiție s-o păstrăm”. Despre unul din puținii martori oculari ai începuturilor literare românești de pe aceste meleaguri, poetul țaran Aurel Păsulă scrie în articolul intitulat „Lume, lume... și iar lume!” dr. Brândușa Juică.

După cum menționează redactorul fondator Dorinel Stan revista va apare trimestrial și ea va trezi un viu interes în rândurile cititorilor etniei noastre.

*Preluat din „Libertatea”
15 septembrie 2007*

DIN SUMAR :

Pag. 6 Legenda Iuceferilor

Pag.4 Pietrăria mare

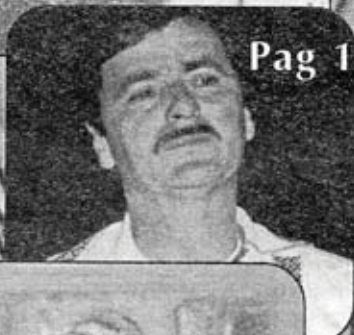
Pag. 7 Călugării mănăstirei srediștene

Pag.8 Satul Grebenat

Pag 10 Interviu cu Lazăr Novac

Pag 13 Peștera lui Adam Neamtu

Pag. 20 Fanfara "Turturica" din Mesici

Responsabil pentru sectorul informare: Marin Gașpăr

Redactor fondator: Dorinel Stan

Redactor tehnic: Liviu Stamin și Gabriela Imbroca

Redacția: drd. Brândușa Juică, Petru Flora, Natalia Stan, Daniel Gaita, Aurelia Crăiete, Nelu Turcoane, Sorin Lăpădat și Liviu Stamin.

Înregistrat la Secretariatul pentru Informații, Republica Serbia, nr. 1085/91 "Cuvântul românesc", apare sub egida Comunității Românilor din Serbia.

Adresa: Vojvodjanska 24, Srediștea Mică 26334 Serbia, Tel: +381 13-836-808; 64119-53-84
e-mail: comunitatea@gmail.com; dorinelstan@hemo.net

LOCURI UITATE ÎN MUNȚII VÂRȘETULUI

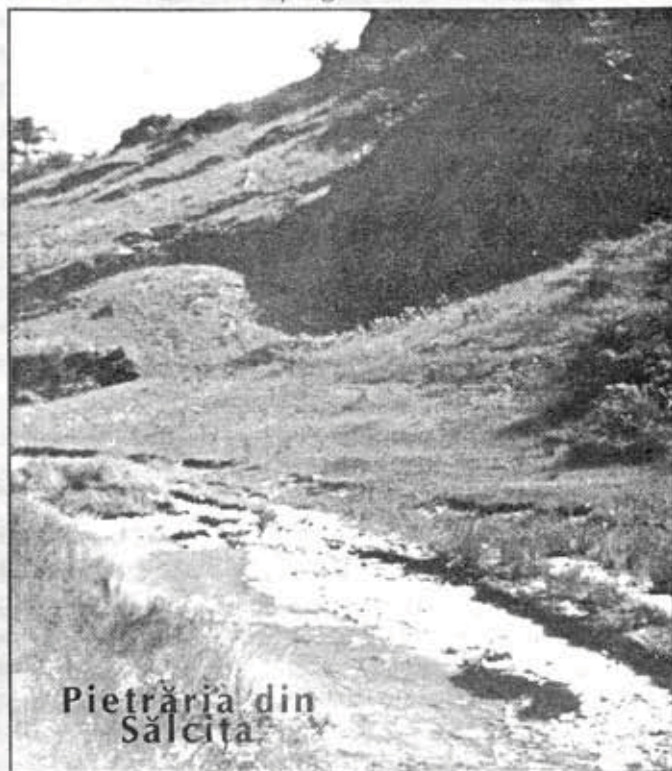
PIETRĂRIA MARE

Munții și dealurile vârșetene, cu suprafețe mari, împădurite, priveliști, tufisuri, lăstăriș, floră și fauna bogată, pârișe...au contribuit la diversele forme de activități ale oamenilor din cele mai vechi timpuri și până azi. Configurația terenului, relieful cu mari suprafețe de pietriș a făcut posibil exploatarea pietrei, o bogăție naturală inestimabilă care stă la originea atâtor construcții vechi sau noi în așezările montane. Viața omenească a pulsat neîncetat în aceste minunate locuri din Munții Vârșetului. Tot așa, în această parte a Banatului, două localități românești au devenit cunoscute, s-au distins, respectiv evidentiat și datorită exploatarea pietrei pentru necesitățile obștești. Este vorba de localitatea Sălcița și Srediștea Mică unde în trecut a existat ocupație numită – pietrar, practică de un număr considerabil de oameni.

La Sălcița, așezare încărcată de istorie, în valea Fizegiului, întâlnim un loc numit "Pietrăria Mare", sau se mai întrebuintează denumirea de "Ocna lui Tufan". Conform registrului cadastral comunal, Pietrăria Mare se află în hotarul satului Sălcița, mai precis în parcela ce aparține localității cunoscută sub denumirea "Valea Fizegiului", ce e cuprinsă între valea pârișului Fizegi și pășunea satului. Denumirea toponimică se păstrează datorită faptului, că din acest loc cu pietriș, din cele mai îndepărtate timpuri, strămoșii sălcițenilor au exploatat piatră. Tot aici, se găsește o stâncă de piatră dreaptă și înaltă de peste 20 metri.

Cealaltă denumire "Ocna lui Tufan" este mai recentă și este numită astfel, deoarece, aici la exploatarea pietrei, Ion Tufan și-a consacrat o viață, muncind ca pietrar și, pe drept, este considerat ultimul pietrar bănățean. În general, viața de pietrar a fost foarte grea, căci piatra s-a exploatat cu forța și brațele, adică cu dalta și barosul. Piatra extrasă din stâncă, s-a măsurat cu unitatea de măsură – stângen, a fost vândută atât în

construite din piatră care pe teritoriul sălcițean s-a găsit în cantități mari, o adevărată comoară naturală întinsă pe o suprafață enormă. La Sălcița, pentru ultima oară temeinic s-a mai exploatat piatra în anul 1965, când s-a folosit dinamită la spargerea ei. Cantitatea mare de

Pietrăria din Sălcița

Pietrăria sredișteană

localitate cât și în întreg cuprinsul bănățean. Pe teritoriul localităților din jurul Vârșetului, aproape toate casele au fost construite, din piatră și bărne (au rămas un număr mic), fântânile publice și particulare sunt zidite din piatră, castelul sălcițean este construit tot din piatră, precum și Sfântul lăcaș este în întregime ridicat din piatră. După cum se observă, majoritatea obiectelor sunt

piatră scoasă a fost dată satului Coștei pentru pardosirea drumului din centrul așezării până sus în vârful dealului. Drumul de piatră avea o lățime de 3,5 metri și o lungime de aproximativ 1,5km. Tot în acest răstimp, mulți sălcițeni au scos cantități mari de piatră pentru fundația caselor care ulterior s-au ridicat.

Pietrăria Mare din Sălcița a fost un veritabil focar de piatră care s-a exploatat din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Poziționată în partea de sud-vest a localității, la poalele celui mai înalt munte din Voivodina, Pietrăria sredișteană se ridică ca un falnic stejar spre înaltul cerului. De aici, din acest loc a început exploatarea pietrei în negura timpului de mult apus, primii pietrari și creștini, întemeietorii mănăstirii din așezare. Deci, când vorbim despre tradiție, ea este foarte veche, fapt confirmat în documente, însemnări scrise, care fac referință la piatra din Pârneaora, atât de căutată, apreciată și întrebuintată în zonă și nu numai. Este interesant la Srediștea Mică, Pietrăria a fost proprietatea bisericii până în anul 1946, când devine proprietatea satului. Și la Pârneaora, un număr însemnat de locuitori au fost pietrari, adică ocupația de bază le-a fost exploatarea pietrei, răspândită în movilele și dealurile de stâncă din jurul satului, iar datorită acestei bogății și-au câștigat existența. Actuala biserică este ridicată pe locul fostei mănăstiri, tot cu piatra lăcașului de închinăciune. Astfel, pe parcursul anilor, Pietrăria Mare a fost scoasă la licitație publică de Comitetul parohial din localitate.

Cărămida durabilă a fost folosită la ridicarea numeroaselor construcții în așezare, chiar a fost vândută la Sân Mihai, Sân-Ianăș, Satu Nou etc.

Casă de piatră la începutul
secolului al XX-lea

În arhiva bisericească, găsim protocoale referitor la licitarea pietrării Sf.lăcaș. Așa, protocolul nr.1/1899 luat în ședința comitetului parohial din 15/28 decembrie referitor la licitarea pietrării bisericești pe anii 1899, 1900, 1901 prevedea următoarele condiții:

1. Pietrăria Sf.lăcaș să dă în arendă pe calea licitației publice pe anii sus amintite cu prețul de exclamare de 300 cor.
2. Licitanții vor depune vodiul de 20 cor. înainte începerii licitației.
3. Arenda anuală să hotărăște să se plătească în fiecare an în patru rate.
4. Dacă arendașul nu-și respectă termenii de plată, biserica își revindecă dreptul al scoate din posesia arenzii și a da pietrăria altuia.
5. Pentru fiecare "stânjen" de piatră cel vor vinde din pietrărie vor plăti 80 cor., iar piatra ce-o vor folosi locuitorii din Srediștea Mică pentru ridicarea caselor lor și a edificiilor publice din localitate nu se va plăti arenda.
6. Fiecare licitant are dreptul să liciteze numai pentru el.
7. Persoana care nu posedă avere nu poate licita.

Trebuie amintit, că pe lângă cele două sus amintite în zona vârșețeară a mai existat o pietrărie (Kamenolom) la jumătatea drumului Vârșeț-Mărcovăț și la Mesici.

Azi, Pietrăria Mare din Sălcița și Pârneaora a rămas o atracție rar întâlnită și o amintire frumoasă a sătenilor în calea uitării.

Prof. Dorinel Stan

IZVORUL "ȘCIUBEI"

În pitorescul sat de codru, Srediștea Mică (Pârneaora) circulă o mulțime de povești și legende referitoare la izvoarele și fântânile localității, denumirile de locuri, oamenii de odinioară și nu în ultimul rând, în legătură cu vechiul lăcaș de închinăciune.

Legendă interesantă se referă la noua biserică mănăstirească din Srediștea Mică și izvorul "ȘCIUBEI". Legenda vorbește despre timpurile de mult apuse, când în urmă cu secole în șir, acest ținut a fost dominat de secetă cumplită timp de mai mulți ani. În aceste condiții, locuitorii au părăsit zona, îndepărtându-se și migrând spre câmpie, râuri sau spre locuri unde găseau apă potabilă, adică condiții de viață.

Izvorul "Șciubei"

Totuși o singură familie foarte săracă cu mulți copii, n-a părăsit așezarea natală și s-a adăpostit în pădure, cu speranța că o să găsească apă. În vis, îngerul i-a îndemnat să rămână la vatra pământească, spunând că sus pe deal îi așteaptă un izvor cu apă potabilă. Fără hrană, apă, foarte oboșiți și epuizați, așteptau în somn să se scurgă și ultimele clipe ale vieții lor. Dar, în același moment, pe toți i-a trezit o chemare, o lumină care în depărtare scânteia puternic, iar în mijlocul ei o bisericuță strălucea și îngerul cu un pahar de apă în mână. Ajungând aproape de biserică, ea a dispărut împreună cu îngerul. Pământul se cutremura, piatra s-a deschis și apa a început să izvorească. Familia întreagă a fost salvată. Biserica nu mai era, dar această familie a sperat până în ultimele clipe de viață ca într-o zi va apare bisericuța și îngerușul la Srediște. Și, iată, după mult timp, după multe secole, cu ajutorul lui Dumnezeu, în anul 1995 a fost zidit lăcașul sfânt, chiar ridicat pe celebrul izvor "Șciubei", iar pe zidul din față este pictat îngerul cu paharul în mână.

Azi, apa din izvorul "Șciubei" este considerată tămăduitoare și nu miră faptul că foarte mulți oameni din zonă și nu numai vin cu blindeanele, iar izvorul a devenit o adevărată atracție turistică cu apă vindecătoare.

Natalia Stan

O legendă uitată a preotului Mihai Juică, un corespondent a lui B.P.Hasdeu

Legenda Luceferilor

Legenda Luceferilor (1884)

Despre opera lui B.P.Hasdeu s-a scris mult, operă care s-a remarcat prin cercetările privind limba, viața și istoria poporului român. Pentru alcătuirea unui dicționar al limbii române, Hasdeu întocmește un chestionar care cuprinde 206 întrebări privitor la limba română, mai ales cea veche, și graiul actual al poporului cu divergențele sale dialectale.

Chestionarul lingvistic a fost trimis revizorilor școlari și protopopilor. Între cele peste 700 de răspunsuri, la Chestionarul lingvistic a lui B.P.Hasdeu (1884), care se păstrează în manuscris în Biblioteca Academiei Române, se află și cele trimise de celebrul preot Mihai Juică din Srediștea Mică, lângă Vârșeț¹. Din tabloul existent, Tipologia folclorului de Ion Muslea și Ovidiu Bârlea, ne putem convinge că acestea sunt singurele și unicele răspunsuri primite de Hasdeu din părțile actualului Banat sârbesc². Preotul Mihai Juică este citat în Etymologicum magnum Romaniae, la cuvântul, boieră (împletituri de lână colorată cusute cu amândouă capetele, de partea deschisă a stroitei spre a o putea anina după grumaz)³. De această dată, nu vom analiza contribuția lui M. Juică, respectiv reconstruirea unor aspecte din gariul vorbit în urmă cu două decenii la Srediștea Mică (Pârneaura), în satul din această parte a Banatului, ci în cadrul acestor răspunsuri (filele 271-272 din volumul XVIII), găsim și o legendă despre Serilă (Murgilă), Mezilă și Zorilă, fapt care aparține folclorului și care în zilele noastre nu mai este cunoscută nici chiar bătrânilor locului, iar importanța legendei și a răspunsurilor lui Mihai Juică are o dimensiune și mai mare. În continuare prezentăm legenda, așa cum în urmă cu 125 de ani, a pus-o pe hârtie preotul Mihai Juică din Srediștea Mică în răspunsurile la chestionarul lui B.P.Hasdeu⁴.

Poporul din Srediștea Mică deosebește trei luceferi: Serilă (Murgilă), Mezilă (Mezilă) și Zorilă.

Cei trei sunt frați de la o mamă. Într-o seară, mama a născut un copil atât de mare și de voinic încât îndată după naștere a plecat în lume și în țară. La mezul nopții a născut alt copil, tot așa de născătoran, care a plecat și el ca cel dintâi. În zori de zi a născut un al treilea fiu, care la rândul său (său) a luat și el lumea în cap. Mama s-a apucat odată cu Diua (ziua) să facă oțte o chimesă pentru copiii săi (săi), dar măsoar nial una nu a gătat-o, până a sosit sara și cu ea, cel întâi născut al ei

— Bună sara, mamă!
— Multam, dragul mamei!—Ce lucruri ai ai mamă!

—Eca (lată) îți fac o chimesă (câmașă)

—Grăbește de o gată, oă am să plec îndată!

—Asta nu! merge așa de lute (repede). Răspunde mama.

—Da de mânașă și după aceea vom vedea, ce vom face.

Copilul a început a mânca din bușatele, ce i le-a pus mama, dar fiind dânsule "zitate" (puse la o parte) îndată s-a simțit oboșit și somnoros. Mama observând aceasta îl arătă (arăta), patu și-l îndeamnă să se culce, ceea ce făcând, a adormit numai de oă. Soțindul (ștind-ul) acuin adormit continuă facerea chimeșii și orol înăo alte două chimeși pentru ceilalți doi fii ai săi (ei). Dar nial o chimesă nu a gătat, până ce sosi medul (mezul) nopții și cu acesta și al doilea copil al ei. Cu tot așa ea și cu cel de întâi numai oă celui mai târziu (târziu) venit îl spuse oă cel ce doarme în pat sunt niște călători care au cerut de la dânsa conao. Dimineața când se pomeneao (trezeao) din somn se întrebă unii pe alții: cine sunt?

— Eu sunt, Zorilă și sunt așa de puternic, încât aruna buzduganul în soare (soare) și-l fac de se întuneoă

— Dar tu cine ești?

— Eu sunt Mezilă, care beleso capra până la bot și nial nu simt o-am belit-o.

— Eu, răspunse al treilea, sunt Zorilă, care aruna buzduganul, resfir întunericul.

După care fiecare voiește se plece la ale sale, și cer de la mama lor chimeaza (câmașă). Atunci află oă sunt frați, dar mama lor isbutind (reuzind) a face numai o chimeșă, frații încep a se bate pentru dânsa. Mama voiește se-ii (să-i) despartă și se-ii (să-i) împese, dar neisbutind esclimă cu amărădure:

— Eu nu vă pot despartă, despartă-oă aerul (cerul). Și aerul asaultă țipetul ei de disperare și fănu dintr-unu luceferi. Astfel, punând pe Serilă se (să) lumineze serile, pe Mezilă se (să) lumineze medul (mezul) nopții și pe Zorilă se (să) prevesteasă diua (ziua), așa acești frați nial când se nu se mai poată întâlni și se reîncapeă lupta din casa mamei lor⁵.

D.S.

NOTE

1. B.P.Hasdeu, Etymologicum magnum Romaniae, Dicționarul limbii istorice și populare a românilor, vol I, Ed. Minerva, București, 1972 pg. 12.

2. Ion Muslea, Ov. Bârlea, Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B.p. Hasdeu, Ed. Minerva, București, 1970, pg. 107 - 109

3. B.P. Hasdeu, Etymologicum magnum Romaniae, vol. II, BTP, nr. 555, Ed. Minerva, bucurești, 1970, pg.233

4. Añalele S.L.R. 1975, nr.3-4, Panciova, pg. (91-94) "Un corespondent bănățean a lui B.P. Hasdeu. Mihai Juică.

5. Biblioteca Academiei Române, cotele 3418-3436, filele 266-273, vol. XVIII, București, întrebarea din chestionar cu numărul 178.

CĂLUGĂRII MĂNĂSTIREI SREDIȘTENE

Viața spirituală s-a fortificat secole în șir în mănăstirea din Srediștea Mică, unde eroniașii și preoții au lăsat urme adânci, contribuind la extinderea vieții religioase, culturale și economice. În baza documentelor și materialului istoric de care dispunem, încercăm să-i amintim pe călugării care au servit sfântul altar, de la ctitoria lăcașului până la desființarea mănăstirii și până în zilele noastre. Izvoarele disponibile, nu ne permite să prezentăm o listă completă a tuturor anahoreților acestei sfinte mănăstirii. În limita în care ne-au permis izvoarele istorice, vom prezenta unele date biografice legate de monahii mănăstirii Srediște.

PAUNA PÂRVU – la 1442 din bogăția cnezatului, zidește mănăstire la Srediștea Mică, unde se călugărește și-a donat moșia din cinci sate pentru construcția acestui lăcaș¹.

EGUMENUL ARALAMBIE – se amintește la mănăstirea Srediștea Mică în anul 1527. În acest an, devine staretul mănăstirii după reconstruirea fostei bisericiute a mănăstirii cu hramul vechi. Sf. Arh. Mihail și Gavril².

GAVRIL – egumen, consemnat la sfântul lăcaș în perioada anilor 1660 – 1666, când trimișii patriarhului, au notat în "catastif", localitățile, mănăstirile și numele persoanelor care au donat pentru binecuvântare³.

NIFON – este menționat ca staret al mănăstirii într-o lungă scrisoare expeditată în 18 septembrie 1694, episcopului Spiridon al Caransebeșului și Vârșetului⁴.

EGUMENUL GRIGORIE – Este evocat ca monah al mănăstirii din Pârneaora la 14 decembrie 1698, printr-o scrisoare adresată episcopului Gherosie al Caransebeșului și Vârșetului. El figurează printre călugării sfântului lăcaș și la 1700⁵.

MĂCARIE – (1690 – 1700) a fost locitor de egumen, iar la 1700, semnează înțelegerea cu păcurarii dunăreni⁶.

IOSIF PAMFILIE (1745 – 1758) a venit la Srediștea Mică de la mănăstirea "Sf. Gheorghe" din Caransebeș în anul 1745. Aproximativ, un deceniu a fost staretul mănăstirii. În perioada anilor 1754 – 1757 a transcris 48 de documente din original care se refereau în general la mănăstirile bănățene.

A fost "bun cărturar" cunoștea alfabetul cirilic și latin și-a vorbit patru limbi străine.

NICOLAE – ieromonah la mănăstirea Srediștea Mică, este amintit în perioada anilor 1752 – 1756⁷.

ISAIA DIMITRIEVICI – locitor de egumen și namestnic. Isaia s-a născut la 1713 în "ținutul Turețca în satul Ujiti". A venit aici de la mănăstirea Vraccvrnița (din Serbia), unde a petrecut 5 ani iar în fața raidurilor turcești se stabilește la mănăstirea Srediștea Mică, la 1747. Isaia Dimitrievici din 1758 devine staretul mănăstirii, până la desființarea ei, adică 1774. Din anul 1774 este igumenul mănăstirii Mesici până la 1777. Isaia namestuicul mănăstirii Srediște, ca membru, al Congresului electoral pentru alegerea de mitropolit (în care a fost ales episcopul Caransebeșului și Vârșetului Ioan Georgevici), a semnat alături de ceilalți membri, protocolul congresului, la 7 septembrie 1769 în Carlovitz⁸.

MIHAIL VUIANOVICI – s-a născut în localitatea Gostiuița (Serbia) la 1723. Între anii 1752-1759 a servit ca preot în Raibița. La 1763 s-a călugărit la mănăstirea Draci (Serbia), unde a rămas trei ani. Din cauza năvălirilor turcești, în anul 1766 vine la Srediștea Mică. Din 3 octombrie 1775, îl vedem printre călugării mănăstirii de la Semlacul Mic (Săroca). A fost "liniștit și bun", școală n-a avut, dar a știut să scriu sârbeste⁹.

NICODIM BOGICEVICI – igumenul mănăstirii Sf. Trăime din Bosna și Hercegovina, la mănăstirea din Srediștea Mică s-a aflat în anul 1771, iar deja anul viitor sereintoarce la mănăstirea Sf. Trăime din Hercegovina¹⁰.

ALEXEI SAVICI – Diaconul mănăstirii. Sf. Trăime din Bosna și Hercegovina la 1771 se adăpostește vremelnic, o perioadă de timp la sfântul lăcaș din Srediștea Mică¹¹.

PAVEL IANCOVICI – s-a născut la Kikinda Mare. La Sfântul lăcaș a venit în ianuarie 1775 și s-a îngrijit de bisericiuța mănăstirii, ca pastor. În baza datelor din registrele parohiale este evocat ca duhovnic la Pârneaora până la anul 1778. Pavel Iancovici este primul preot al noii parohii din Srediștea Mică, după desființarea mănăstirii (1775)¹².

RASOR NICODIM -(Constantin Olimpiu) este de naștere din Lugoj. La Srediște a venit de la mănăstirea Călugărul în 2001, și-a fost locitor de egumen timp de un an.

RASOR GAVRIL-(Svechiș Gavril) s-a născut la Cluj, a venit de la mănăstirea "Piatra Scrisă" în anul 2001, iar timp de un an a fost monah la Sf. Lăcaș din Srediștea Mică.

LONGHIN MUNCIAN - Protosinghel, născut la data de 5 octombrie 1972 la Sân - Mihai. Școala Generală o termină în satul natal, liceul Economic la Alibunar, apoi Seminarul Teologic "Ioan Popasu" din Caransebeș, Facultatea de științe economice și administrative, specialitate Teologie Ortodoxă Didactică și Istorie la Universitatea "Eftimie Murgu" din Reșița. Rasfătorit și hirotonit la Mănăstirea "Piatra Scrisă" în 1999 Armeniș Caransebeș, hirotonit preot - ieromonah în 2000 anul tot la mănăstirea "Piatra Scrisă" de J.P.S. Laurențiu actualul Mitropolit al Ardealului. Tot în anul 2000 la mănăstirea din Srediștea Mică a fost călugărit, a depus voturile monahale și a fost hirotesit întru Protosinghel de P.S Daniil - Episcopul "Daciei Felix". Azi parintele Longhin este Eclesiarh al Catedralei Episcopale din Vârșet.

NOTE

1. A.M.B. Timișoara, microconicele parohiale, Cont.p.19, Mănăstirile, Cotosman.2. Ibid...
2. Dr. Nicolae Corneanu, Români în izvoare istorice, "Magazin istoric", nr.2, februarie 1987 pg. 10
3. A.M.B. Timișoara, microconicele parohiale, Protocolul nr.105-106 pg.72-73, Cotosman, 5. Ibid.
4. A.M.B. Timișoara, microconicele parohiale, nr.32 din Protocolul lui Pamfilie, pg.10
5. JD. Suciu, Radu Constantinescu, Documente privitor la istoria Mitropoliei Banatului, Timișoara 1980, pg. 238, 7. Ibid
6. Ozren M. Radosavljevic, Bogoslavlje, Beograd 1987, pg. 240D, Ruvarac, O Banatskim manastirima – Srpski Sion, br.11 od 18.III.1907, pg.167 Caius Pascu, Mănăstirea de la Srediștea Mică, București, 1945, pg. 13, 9. Ibid, 10. Ibid, 11. Ibid
7. Ozren M. Radosavljevic, Bogoslavlje, Beograd 1987, pg. 240 - 242.

Dorinel Stan

SATUL GREBENAȚ LA RASCRUCI DE SECOLE

În imaginea din fața noastră avem un aspect al panoramei satului Grebenaț, cea mai veche așezare cu populație românească din Voivodina, sau Banatul sârbesc de azi (Serbia), iar în același timp vorbim și de cea mai veche biserică a românilor din Banatul amintit.

Spre deosebire de multe alte sate, alte așezări cu populație românească satul Grebenaț prezintă o mulțime de elemente și aspecte specifice din mai multe puncte de vedere, ca de exemplu: așezarea geografică, trecut istoric, tradiții, cultură, toponime etc.

Grebenațul este situat (așezat) în partea de sud-est a Voivodinei, pe malul drept al râului Căraș, a cărui albie este întretăiată de Canalul Dunăre – Tisa – Dunăre (D.T.D). Prin poziția sa specifică și pitorească, fiind cuprins între canalul amintit (D.T.D), albia părăsită a Cărașului și Dunele de nisip ale Deliblății (Sahara bănățeană), satul Grebenaț prezintă o curiozitate deosebită, dar în același timp vorbim și despre o mare contradicție sau contrast.

În nemijlocita apropiere a satului se află canalul Dunăre – Tisa – Dunăre și Cărașul cu apă din abundență, iar de cealaltă parte a localității la o distanță foarte mică sunt Dunele de nisip ale Deliblății, regiune foarte săracă în apă.

Aici la Grebenaț sau în nemijlocita sa apropiere, pe teritoriul, spațiul Banatului de sud s-au petrecut unele din marile evenimente istorice ale Europei centrale, Europei de sud și sud-est care la rândul lor fac parte și se încadrează în marile evenimente ale istoriei universale. Dacii, strămoșii noștri au trăit milenii la rând pe aceste meleaguri. Se presupune că în epoca de bronz în nemijlocita apropiere a Grebenațului, Dupliaiei și Oreșățului, dacii ar fi construit cinci, cetăți (fortărețe) ca un sistem de apărare.

La ora actuală (azi) au rămas doar ruinele, urmele a două dintre ele. Este vorba de Cetatea mare și Cetatea mică, așa cum le numesc azi locuitorii satului nostru. Rămășițele lor se găsesc doar la câteva sute de metri de Grebenaț.

În perioada anilor 100 î.e.n. și până la anii 101 – 106 er. n. adică până la războaiele dintre romani și dacii erau adevărații gospodari sau stăpâni ai estului (răsăritului) și sudului Câmpiei Panonice așa cum spunea Miriana Maluțcov în cartea sa intitulată "Români din Banat".

Este important să amintim că unica cetate dacică Jidova, a rămas pe teritoriul Banatului sârbesc (Serbia) adică vorbim de urmele, rămășițele ei, care se găsesc în apropierea Grebenațului și celorlalte două sate amintite Oreșăț și Dupliaia. Se presupune că împăratul roman Traian, când a trecut Dunărea a supus și pe apărătorii celor două cetăți din jurul Grebenaț. Cetatea mare și Cetatea mică au devenit un centru

roman (Castrum stativa). Centurilor din jurul cetății le-au dat o formă de paralelograme (obicei roman), cu lungimea de 250 de pași. La cetate au fost cazate unități militare romane din legiunea a IV-a, a VII – a și a XIII – a, despre care ne vorbesc cărămizile cu sigile și inscripții găsite la cetate și prin împrejurimile ei. Tot în acest spațiu s-au mai găsit și alte izvoare istorice materiale ca de exemplu: monede (bani romani), bijuterii, obiecte de ceramică, fibule de bronz, amfore, unelte și arme romane etc. Dacă amintim sau vorbim despre Grebenaț ca o localitate a Banatului de sud, sau sud-est atunci ar trebui amintit și unele momente din istoria Banatului. În urma războaielor dintre romani și dacii la anii 101 – 106 er.n Banatul cade sub stăpânirea (dominația romană). Aceasta a fost perioada de timp de la împăratul roman, Traian / 98 – 117, și până la împăratul Aurelian 270 – 275 er.n. Se pune întrebarea căruia provincii romane a aparținut Banatul pe timpul acela: Moesiei superioare sau Daciei în România de azi, după părerea istoricilor români, Banatul a aparținut provinciei Daciei, sau cu alte cuvinte granița de vest (apus) a Daciei era la râurile Tisa și Mureș. Pe întreg ținutul Banatului de sud s-au găsit o mulțime de izvoare istorice (arheologice), care se păstrează în muzeele orașelor din Banat, ca de exemplu: Vârșet, Panciova, Biserica Albă, Zrenjanin etc. În perioada emigrării popoarelor pe teritoriul actualului Banat au apărut noi grupe etnice ca de exemplu: hunii, gotii, gepizii, avarii, slavii, bulgarii, maghiarii și bizantinii. Armata lui Atila regele hunilor (biciul lui Dumnezeu) a avut un logaș milițios în valea Cărașului, nu se știe exact unde ar fi mormântul lui Atila, în valea Cărașului sau la râul Tisa. Regele (maghiarilor), Stefan I primul rege al maghiarilor) a alipit Banatul Imperiului maghiar la începutul secolului XI-lea sub a căror stăpânire Banatul rămâne până la căderea de sub Turci, la anul 1552.

În continuare regele maghiar Stefan al II-lea la cetatea (fortăreața) de la Grebenaț se apără de atacul (invazia) regelui bizantin Emanuel. În a doua jumătate a sec. XIII-lea mongolii au pustit Banatul, iar multe așezări erau distruse. Pe baza celor mai vechi date și izvoare istorice Grebenațul există ca localitate, așezare de la anii 1341. Așezări omenești se amintesc la Grebenaț la anii 1340, 1341, 1390 și 1394. Satul (localitatea) Grebenaț este cea mai veche localitate cu populație românească din Banatul sârbesc de azi (în același timp face parte printre cele mai vechi așezări din Voivodina). La data de 27 iunie 1390 regele maghiar Sigismund vizitează tabăra militară, adăpostită la cetatea la Grebenaț. Însăși momentul acesta ne vorbește despre însemnătatea, importanța strategică și militară a cetății din Grebenaț la anii 1390, doar la un an după marea și cunoscuta luptă dintre sârbi și turci care a avut loc la Kosovo Polje (Câmpia Mierlei) la anii 1389. În perioada anilor 1552 – 1716 Banatul era sub stăpânirea turcească până la eliberarea sa prin războaiele care le-a purtat Austria împotriva Imperiului Otoman (Turciei). Perioada aceasta în istoria satului Grebenaț este foarte puțin cunoscută. Multe așezări (sate) erau pustii în timpul luptelor dintre Austria și Turcia pe teritoriul Banatului de sud sau mai bine zis războaiele cu turcii nu s-au terminat în anul 1716 – 1718 ci ele au continuat întreg secol XVIII-lea, fiindcă Turcii mereu au întreprins o mulțime de atacuri, incursiuni pe teritoriul Banatului și multe localități au trecut mereu printr-o mulțime de pericole. Despre unele momente din istoria Banatului sârbesc scrie și cunoscutul cronicar român, Nicolae Stoica, în opera sa "Cronica Banatului" unde amintește unele momente din războiul austro-turc (1788 – 1791).

În timpul acestui conflict, orașele Panciova, Vârșet, Biserica Albă și satele din jur mereu au trecut dintr-o mână în alta. Chiar în jurul Grebenațului s-au dus lupte dintre Austria și Turcia. Turcii au cerut de la austrieci, ca aceștia să le predea satele Grebenaț și satul vecin, Cătaisul. Austria a respins cerința turcilor, iar aceștia cu o mie de călăreți au înconjurat satele amintite.

Primii locuitori români din Grebenaț au fost ciobanii, păstori care au sosit la Grebenaț cu turmele de oi în perioada când Dunele de nisip ale Deliblații erau deja acoperite cu iarbă.

Păstori au venit din părțile Ardealului și Banatului românesc de azi și chiar din Oltenia. Dacă am preciza perioada când au sosit strămoșii noștri pe aceste meleaguri ale Grebenațului de azi, se presupune că aceasta a fost deja la sfârșitul secolului XVI și XVII și chiar în secolul XVIII a sosit un grup mult mai mare de români. În perioada când turcii au stăpânit Banatul (1552 – 1716), aceștia au încurajat ciobanii români să populeze aceste meleaguri. În general, dacă vorbim despre perioada când s-au așezat românii în Banatul sârbesc de azi, există două păreri. O categorie a satelor noastre românești este mai tânără, unde avem o așezare mai intensă a populației noastre după războaiele austro-turce (1716 – 1718). O altă categorie a satelor noastre sunt sate mult mai vechi și datează din secolele XIV, XV și XVI, ca de exemplu: Grebenaț, Marcovăț, Srediștea Mică, Nicolint, Alibunar, Coștei, Voivodint, Seleuș, Vlačiovăț, Sălcița etc.

Imediat după eliberarea satului de sub turci, doar după trei – patru ani se construiește biserica din Grebenaț la anul 1722 fiind cea mai veche biserică a românilor Banatul sârbesc de azi. După eliberarea satului de sub stăpânirea turcească, Grebenațul progresa din toate punctele de vedere. Locuitorii Grebenațului pe timpul acela au dat sentinelă pe malul stâng al Dunării (din cauza pericolului turcesc). În secolul al XVIII, din cauza incursiunilor turcești, biserica a fost incendiată de turci. Cu această ocazie a ars iconostasul.

În anul 1796 după dicționarul lui Kasabinsky, Grebenațul a avut 200 de familii, cu peste 1000 de locuitori.

În perioada precedentă, în jurul anilor 1776 Grebenațul face parte din regimentul militar romano – iliric din Biserica Albă.

Pe baza altor cercetări Grebenațul deja la anii 1782 a avut 1330 de locuitori. La anul 1791 în urma războiului cu Turcii a fost sfințit iconostasul, procurat noul clopot la biserică, iar la anul 1795 a fost din nou sfințită biserica din sat.

În perioada anilor 1803 – 1818 Grebenațul a fost sediul companiei militare. La anul 1854 a fost predat companiei din Jasenov și a avut în jur de 1400. La anul 1873 a fost anexat comitatului timișan. La sfârșitul lunii noiembrie 1918 armata sârbească intră în Grebenaț iar la anul 1919 Grebenațul intră în componența jupaniei Timiș – Tarantol.

La 31 ianuarie 1921 după primul recensământ în fosta Iugoslavie Grebenațul a avut 2145 locuitori, dintre care erau: 2053 români, 89 sârbi și 3 germani. Dacă am face o analiză a recensămintelor populației Grebenațului în perioada anilor (1869 – 2002) atunci am putea trage următoarele concluzii: De la primul recensământ în anul 1869 când Grebenațul a avut 1453 locuitori populația a avut o tendință de creștere continuă – permanentă când în fața primului Război mondial Grebenațul ajunge cel mai mare număr de locuitori în istoria sa

2439 de locuitori la anul 1910.

După anul acesta începe un proces de evidentă scădere a populației până în zilele noastre.

În perioada anilor 1921 – 1971 vorbim de un proces cu mici oscilații de creștere și descreștere a populației satului Grebenaț într-o direcție sau alta. Începând cu recensământul din 1971 asistăm la un proces permanent și continuu de descreștere, scădere evidentă a populației satului Grebenaț. Acest proces este caracteristic nu numai pentru satul Grebenaț ci pentru toate satele românești din Banatul sârbesc. Aceasta se referă la întreaga populație a Voivodinei – nu numai la români.

Dacă vorbim despre cultura acestui sat străvechi cu populație românească din Banatul sârbesc atunci am accentua că Grebenațul are tradiții culturale foarte vechi. Grebenațul este unicul sat cu populație românească în centrul administrativ al orașului Biserica Albă.

Corul și fanfarele satului sunt mândria satului. Primul dirijor al corului din Grebenaț a fost preotul satului, Vasile Trăilă, în jurul anilor 1870 – 1871. Dânsul organizează corul pe două voci. În anii 1897 corul este reorganizat de același virtuoz și cântă pe 4 voci. În același an preotul V. Trăilă se retrage de la conducerea corului din Grebenaț și conducerea, corului o preia Grigorie Bosioc din România, (din localitatea Berbiște).

El rămâne la Grebenaț o perioadă foarte scurtă de timp, dar a pregătit o grupă de tineri care se preia conducerea societății culturale (corul și fanfara). În anul 1910 în fruntea corului este Petru Lupu din Grebenaț. În perioada anilor 1931 corul din Grebenaț este condus de tânărul Simeon Păuncu care preia conducerea corului cu mult succes până la anul 1971, când Simeon Păuncu încetează din viață. În continuare urmează Ilie Păuncu Nicolae Putnic (corul bisericesc).

Fanfara din Grebenaț a fost înființată în anul 1925. Primul dirijor al fanfarei din Grebenaț a fost Iosif Berlogea din Broșteni (România). După plecarea lui Berlogea conducerea fanfarei din Grebenaț o preia tânărul Gheorghe Cărea care împreună cu Simion Păuncu au fost la cursuri de perfecțiune muzicală în România. Acești doi tineri preiau conducerea corului și fanfarei (Simion Păuncu conduce corul iar Gheorghe Cărea fanfara). În perioada dintre cele două războaie mondiale (perioada interbelică) fanfara a participat la toate manifestările, serbările din sat și înafara satului ca de exemplu: Biserica Albă, Coștei, B. Palanka, Belgrad (1929) Ruma, Novi Sad 1933 etc.

În perioada de după cel de al Doilea Război Mondial fanfara din Grebenaț ia parte la toate festivalurile de muzică și folclor a românilor din Voivodina. O perioadă scurtă în fruntea fanfarei din Grebenaț pe lângă Ilie Păuncu, a fost și profesorul Broilă Vasile. La ora actuală în fruntea fanfarei din Grebenaț se află tânărul profesor de muzică, Alexandru Șain care pune temelii solide fanfarei din Grebenaț și pregătește cadre tinere de fanfariști.

Un moment, un element special al Grebenațului este și tradiționalul carneval sau "Fășanțul".

Această sărbătoare tradițională a satului Grebenaț datează încă din perioada înaintea primului război mondial și este o tradiție germană pe care am preluat-o de la aceștia care locuiau cândva în orașul Biserica Albă. "Fășanțul" sau carnevalul se sărbătorește la Grebenaț în fiecare an, în perioada cu 7 săptămâni înaintea Paștelor.

Sorin Lăpădat

Interviu

În dialog cu interpretul de muzică populară, Lazăr Novac

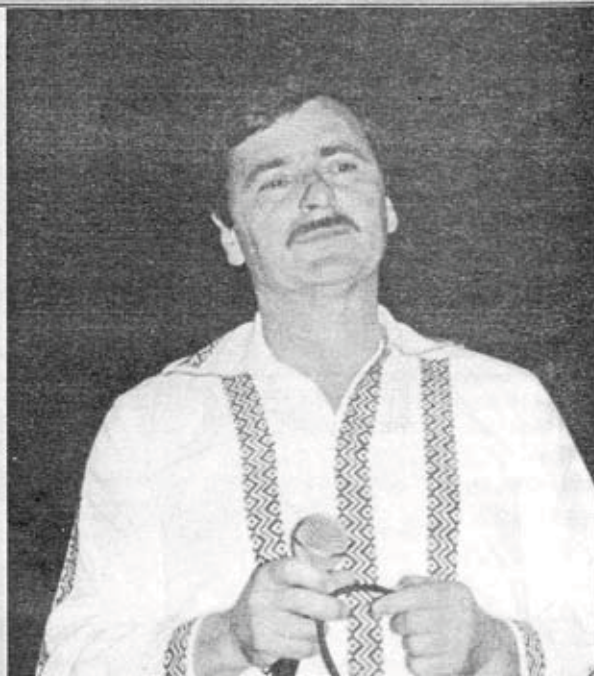
Doinitorul cântecului popular

De unde dragostea de cântec și când ați început să cântați?

- Încă din frageda copilărie, am crescut cu muzica și-am îndrăgit-o foarte devreme, iar când am intrat în băncile școlare am început să cânt. Doresc să amintesc că în familia mea s-a cântat, iar muzica a predominat mereu. Tatăl meu, Gheorghe a fost un corist bun și apreciat, bunicul și străbunicul, la fel, au fost buni cântăreți, astfel dragostea și talentul față de muzică este, într-o oarecare măsură, moștenit de la predecesori. Prima mea apariție în public, pe scena Căminului Cultural din Iablanca a fost în anul 1962, când eram elev în clasa I-a. (Tot în acest an, la Iablanca s-a deschis Școala Generală cu opt ani), și primul cântec care l-am interpretat în duet cu fratele meu Gheorghe Novac, a fost cântecul "Foaie verde, foaie lată", care se cântă aici, la codru și care l-am învățat de la părinții mei.

In perioada copilăriei petrecută la Iablanca, inima zonei de codru a Banatului, întreaga activitate culturală s-a desfășurat și s-a concentrat în jurul formațiilor muzicale, a orchestrei și a corului.

- Da, este adevărat, deoarece în sat a existat orchestră, fanfară și Societatea Culturală "Frăție și Unitate". În general, localitățile românești din zona de codru și-au păstrat tradițiile și obiceiurile, folclorul prin muzică, fapt care a contribuit într-o măsură mare la cultivarea, păstrarea și promovarea frumosului. La Iablanca s-au evidențiat câțiva instrumentiști: Barbu Gheorghe - taragot, Lazăr Bălan - trompetă, (dirijor de fanfară), Cornel Petroane - acordeon, Vasici Broncă - ghtară, au constituit nucleul muzical și-au purtat flacăra melosului autentic în localitate.

Domnule Lazăr, sunteți cel mai îndrăgit interpret de muzică populară în această parte a Banatului, ambasadorul melosului bănățean și un doinitor neîntrecut care a dus cântecul popular pe cele mai înalte culmi. Totuși, despre d-voastră nu s-a scris la adevărata valoare, sunteți și modest. Vă rog să ne spuneți despre cariera interpretului, Lazăr Novac.

- Nu s-a scris, puțin. Am dat interviuri la radio și pe micul ecran, dar probabil în ultimul timp nu s-a mai scris atât. Cariera am început-o la vârsta de 24 de ani cu pași mari și promițători. Până la 18 ani am participat la competițiile comunale și regionale ca solist vocal fiind membru al S.C. din localitate și cucerind locuri de frunte. Odată cu venirea lui Pera Popa în locul lui Trandafir Jurjovan la Radio Novi Sad, se pune accentul pe talentele tinere și cântecele populare autentice. Astfel, am realizat, primele înregistrări în anul 1979 la Radio Novi Sad, fiind descoperit de domnul Pera Popa care după ce m-a ascultat, mi-a propus colaborare. Imi amintesc, primele înregistrări au fost doinele: "Pe valea Boșneagului" și "Deasupra de Reșita". Într-o perioadă de cinci ani am avut deja înregistrate 50 de cântece populare. În scurt timp, pe postul Radio Novi Sad, în emisiunile «La dorința ascultătorilor» eram cel mai solicitat interpret, astfel că jumătate din cântecele solicitate de ascultătorii postului, au fost cele interpretate de mine. Prin anii '80, am început să cânt la nunți și botezuri. În anul 1993 am lansat un nou disc, care a cuprins 16 cântece populare, iar în 2003 am înregistrat ultimul disc și CD care cuprinde române, doine și cântece autentice bănățene.

In Banatul românesc, un interpret de talia d-voastră nu poate pătrunde, nu se poate lansa, nu se poate promova, indiferent că se cultivă aceleași valori culturale și muzicale care este una și aceeași - muzică bănățeană pe întreg perimetrul bănățean. Dar, am impresia că există bariere sau monopol muzical unde interpretii din Banatul sârbesc n-au acces și nu pot pătrunde.

– Totuși între noi și Banatul românesc există frontieră. O altă problemă o constituie dreptul de autor. Noi înregistrăm, în general la Novi Sad, astfel drepturile în baza acordului aparțin în exclusivitate producătorului. Cântecul înregistrat aici, în Serbia, (Novi Sad) pentru a ajunge în fonotecă la TV Timișoara, e nevoie, în primul rând, de acordul celor două părți și sunt o mulțime de dificultăți în ceea ce privește realizarea. Nu cred că frații din România nu ne vreau, dar noi suntem Serbia, iar ei România. Eu cred că am câteva înregistrări la Timișoara. Domnului Doru Dinu Glăvan, (patronul de la "Radio Reșița"), i-am dat personal CD-uri, dar cântecul meu nu s-a difuzat pe postul de radio și, nu știu de ce. Am ajuns la concluzia că aici, în Banatul sârbesc, se cultivă o muzică, iar în Banatul românesc, altă muzică. Bănățenii în România cultivă doar muzica bănățeană, care se confruntă cu restul zonelor folclorice. Noi, românii din Serbia, în plan muzical ne confruntăm cu influența sârbilor și cultivăm muzică românească atât bănățeană cât și olteană, ardeleană etc.

La TV Timișoara există atâtea emisiuni frumoase, consacrate "Cântecului de acasă" și sunt urmărite cu drag și aici, în această parte bănățeană. În cadrul acestor emisiuni folclorice, cântecul popular și tezaurul folcloric din Banatul sârbesc nu este prezentat și promovat. De ce ?

– Nu știu care este motivul. Ceea ce este evident este lipsa în totalitate a zonei folclorice din Banatul sârbesc în numeroasele emisiuni dedicate muzicii bănățene la TV Timișoara – Probabil există un dezinteres față de folclorul ce-l cultivăm aici, în această parte a Banatului. Lucrul cel mai important pentru un artist este să fie promovat, să fie în locul pe care îl merită. Eu n-am fost niciodată unde merit, dar totdeauna am fost o surpriză plăcută când am evoluat și tind să rămân, în continuare, o surpriză pe scenă. Mă simt o persoană cu picioarele pe pământ!

Lazăr Novac-solist instrumentist

Vă rog să ne spuneți unde tot ați cântat pe parcursul carierei d-voastră?

– Prin anii "80" am făcut turnee în Statele Unite ale Americii, patru ani consecutiv (1984-1988). Am cântat în fața publicului din New York, Detroit, unde erau prezenți și români din România. În anul 2003, am făcut un turneu în Suedia, urmând în anii următori încă două, împreună cu Ilie Vinu și Sorin Boleanțu.

În România am cântat o singură dată, la o nuntă la Timișoara și am fost invitat în emisiunea "50 Plus", unde domnul Băsoiu m-a întrebat dar am mai cântat în România, iar nu mică a fost surprinderea să aflu că nu, dar în schimb în America de cinci ori, Suedia de trei ori, Canada etc.

– Domnule Lazăr, ați fost și ați rămas un doinitor legendar al cântecului popular bănățean. În toată lumea vă bucurați de succese mari. Ați fost în multe țări. Totuși, unde ați fost mai bine primiți?

– Pretutindeni am fost bine primit, dar vreau să evidențiez clubul "Banatul" din Kitchener în Canada, unde am fost de Revelion 2008. Ne-am simțit extraordinar, deoarece pentru prima oară la diaspora românească în Canada au fost în turneu soliști bănățeni din Serbia. Clubul "Banatul" este, în fond, chiar înființat de bănățenii noștri din Serbia. Între timp, după Revoluție, migrația bănățeană în Canada s-a extins, astfel că numărul bănățenilor din România a crescut considerabil, devenind superior celor din Serbia, iar aceasta se simte în cercurile de decizie (Biserică, Club asociație). Ani în șir, în Canada a fost prezent doar folclorul bănățean din România, iată s-a reușit pentru prima oară ca și noi să fim prezenți, iar șederea noastră în Canada, căldura și entuziasmul gazdelor nu se poate descrie prin cuvinte. A fost o mare sărbătoare, în primul rând, a cântecului românesc.

Pe lângă muzică, mai aveți pasiuni și hobby-uri?

– Pentru că sunt profesionist, iar existența nu o pot asigura doar din muzică, trăind la țară cultiv pământ și cresc animale, astfel îmbin nevoia cu plăcerea și muzica cu pasiunea.

Planuri de viitor?

– Am în vedere o nouă înregistrare, un nou CD, care sper, din tot sufletul, să fie în totalitate autentic, cu muzică bănățeană din această parte a Banatului. Cuvintele și textul, aranjamentul și melodia, totul să fie original și sper ca în acest an să-l pot lansa.

La sfârșitul acestei convorbire, vă rog să transmiteți un mesaj cititorilor revistei "Glasul Cerbiciei"

– În primul rând să-și asculte îndemnul inimii, să fie ceea ce într-adevăr sunt. Pentru noi cel mai important este să ne păstrăm prin cultură spiritualitatea și identitatea noastră, deoarece numărul populației românești este în continuă descreștere. E nevoie de noi talente pentru a duce mai departe făclia culturală în așezările noastre, urmând ca generația de mâine să fie purtătoarea și promotoarea frumoaselor tradiții folclorice românești.

Prof. Dorinel Stan

Un document ilustru transcris de monahul Iosif (Pamfilie) de la mănăstirea Srediștea Mică în perioada anilor 1754-1757

Protocolul lui Iosif

La începutul secolului al XVIII-lea, mănăstirea Srediștea Mică cunoaște o dezvoltare culturală și religioasă deosebită, scriindu-se una din cele mai frumoase file ale istoriei sfântului lăcaș. În cadrul mănăstirii funcționează un atelier de pictură, iar viața spirituală a fost îndrumată de duhovnicul și starețul Iosif Pamfilie¹. Din ordinul episcopului Ioan Gheorghevici (1749-1769) al Caransebeșului și Vârșetului, în anul 1754, prin care se cere ca toate documentele, actele și scrisorile Episcopiei Caransebeșului și Vârșetului, precum și cele de la Timișoara să fie aduse la mănăstirea Srediștea Mică, înmânate egumenului Iosif (Pamfilie), pentru a fi transcrise și păstrate aici. Un număr însemnat de documente s-au distrus, după incendierea mănăstirii Sfântul Gheorghe din Caransebeș². Toate actele care au fost salvate, au fost adunate de păstorul Rusalin Vancea din Caransebeș, care și-a înălțat sufletul spre cer, la Sf.Gheorghe, în anul 1744. Astfel, toate hrisoavele au fost preluate de fiul său, Grigorie, preot în laz. De aici, au fost aduse la Sf. Mănăstire Srediște, din porunca episcopului Ion Gheorghevici, fiind în acel moment cel mai sigur loc³. Egumenul Iosif în protocolul său, a însemnat 48 de scrieri, începând cu anul 1374 și până în anul 1751. Documentele sunt transcrise în protocol pe scurt, pe parcurs a 3 ani, adică de la Sfântul Ion (7 ianuarie 1754), și-au fost terminate cu voia lui Dumnezeu în anul 1757, pentru a rămâne pomenire.

În continuare prezentăm pe scurt conținutul și anul celor 48 de scrieri, transcrise de starețul Iosif de la mănăstirea Srediștea Mică.

1374- Transcris în limba greacă. Din districtul Sebeș¹² chineji (primari) au scris episcopului Iulian din mănăstirea Sf.Gheorghe din Sebeș, să trimită preoți în sate că nu are cine să boteze și să îngroape în satele lor.

1411- Transcris în slavonă. Egumenul Ilarion al mănăstirii Lipa a scris Mitropolitului Daniel al Timișoarei să vină la mănăstirea Lipa, pentru a găsi pacea și tihna și aici nu-l vor hăitui precum la Timișoara, unde nu-l lasă în cetate.

1451- Transcris în slavona. Starețul Atanasie din mănăstirea Lipa scrie Mitropolitului Nifon al Timișoarei, că nu voiește a primii pe Mitropolit în cetate, nici în mănăstirea asta și nici slujbe să officieze. Din mănăstire nici pe călugari a ieși nu-i lasă.

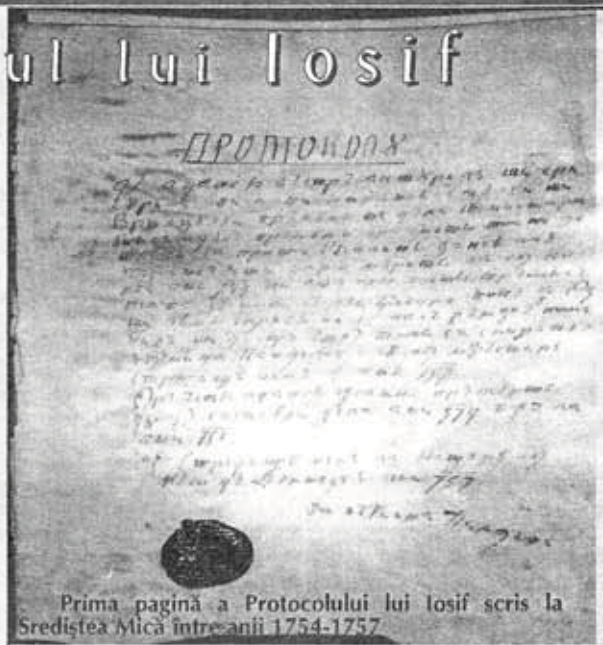
1509- Protă Nichifor din Lugoj scrie Episcopului Gherasie al Caransebeșului despre ciumă și despre călugării ziși a lui Sf.Francisc din mănăstirea catolică (Cârșova) care a venit să îngroape morții și pe cei ortodocși, fiindcă preoții ortodocși au decedat și cere preoți.

1514- Episcopul Gherasie al Caransebeșului scrie către toți egumenii și preoții mănăstirilor și bisericilor să nu izgonească din Sf. lăcașuri pe iobagi.

1515- Kir Eufimie, starețul Sf.mănăstiri Vodița, scrie egumenului Ioan al mănăstirii Sf.Gheorghe din Caransebeș precum oamenii din Zapolia au vrut să-l omoare în fața bisericii pe episcopul Gherasie, numai Dumnezeu la păzit, iar săgețile au lovit în piatră. Acești indivizi au fost prinși de oamenii chinezului Lazăr și duși în Caransebeș la judecată.

1516- Episcopul Gherasie al Caransebeșului scrie egumenului Ioan din mănăstirea Sf.Gheorghe din Caransebeș despre boala sa.

1524- Kir Eufimie, starețul mănăstirii Vodița, scrie egumenului Ioana din Caransebeș despre ispravile turcilor care au cucerit cetatea Râsavei.

Prima pagină a Protocolului lui Iosif scris la Srediștea Mică între anii 1754-1757

1526- Kir Eufimie, starețul mănăstirii Vodița scrie egumenului Ioan din mănăstirea Sf.Gheorghe din Caransebeș despre moartea episcopului Gherasie și cum o fost înmormântat.

1541- Transcris în limba sârbă. Căpitanul sârbilor, Milan leișici s-a stabilit în Caransebeș pentru un timp îndelungat să protejeze cetatea, scrie episcopul Partenie al Caransebeșului, vor primii doi preoți care cunoaște limba sârbă și i-ar plăti din câștigul lor.

1546- Nobilul Lupu Groza scrie episcopului Partenie al Caransebeșului despre presiunile catolicilor asupra lui.

1552- Egumenul Nicanor din mănăstirea Lipa scrie episcopului Partenie din Caransebeș despre omorârea episcopului Sofronie din Lipa de turci, incendierea mănăstirii de tătari. Trei monarhi s-au salvat și-au ajuns la Făget, iar de acolo se vor duce în Ardeal.

1562- Transcris pe turcește. Pașa Malcodi al Timișoarei scrie Mitropolitului Antonie al Timișoarei la Caransebeș că poate să se întoarcă la Timșoara, fără a i se întâmpla ceva.

1588- Episcopul Marcu al Caransebeșului scrie către toți călugării și preoții să păzească credința străbună cu orice preț.

1589- Transcris în slavona veche. Episcopul Marcu al Caransebeșului scrie Pașei Iusif al Timișoarei să nu cadă în momelele și capcana banului Palatici.

1590- Monahul Nicolae al mănăstirii Sf.Gheorghe din Caransebeș, scrie însemnare despre cum a fost otrăvit episcopul Marcu al Caransebeșului, de oamenii banului Palatici. Aceasta însemnare a făcut-o pe o foaie a Tetraevangheliului, scrisă în românește de egumenul Partenie al mănăstirii Vodița, din care a rămas doar 14 file.

1594- Călugarul Pamfilie al mănăstirii Partoș scrie episcopului Dotean al Caransebeșului, că craiul Ardealului e prea slab iar turcii puternici și mulți și craiul face doar promisiuni, iar noi am rămas singuri.

1594- Chinezul Ilie Mândru din Partoș face danie Sf. mănăstiri din Partoș, casele de la marginea mormintei mănăstirii, livezile și pământul din hotarul dealului.

1604- Preotul Iancu din laz, scrie episcopului Procopie al Caransebeșului, cum de Sf.Ilie au venit sârbii din Caransebeș și-au incendiat biserica, au jefuit localitatea.

1604- Monahul Gavriela al mănăstirii Sf.Gheorghe din Caransebeș scrie episcopului Procopie al Caransebeșului la mănăstirea Vodița, cum sârbii au distrus mănăstirea și biserica și-au prădat tot în calea lor.

1608- Chinezul Stoia Murgu din Cronia face danie mănăstirii Vodița.

1609- Chinezul Ianaș Muica din Cronia face danie mănăstirii Vodița.

1609- Chinezul Pavel Balos din Domasnia face danie mănăstirii Vodita.

1618- Notarea satelor pe unde a mers după mila călugărul Irimie de la mănăstirea Partoș.

1628- Călugărul Dumitru al mănăstirii Mraconia scrie igumenului Atanasie al mănăstirii Sf.Gheorghe din Caransebeș, despre moartea episcopului Iosif al Caransebeșului. El a fost înmormântat în biserica Sf. mănăstiri, alături de ctitori.

1641- Chinezul Alexa Udra din Petrovat face danie mănăstirii Vărădia.

1642- Prota Iovan Turcu al Vârșetului, scrie episcopului Antimie al Caransebeșului despre unii călugari catolici care merg prin sate mai ales pe valea Cărașului, și-au pus preoți catolici în câteva sate cărsovenești.

1672- Chinezul Ilie Micus din Ciacova face danie mănăstirii Partoș.

1676- Smaranda Dragan ot Ruginos, face danie mănăstirii Sf.Gheorghe din Caransebeș și școlii gramaticești din Caransebeș.

1685. Neguțătorul Pavel Grecu din Timișoara, mulțumește lui Dumnezeu pentru vindecarea sa, la mormântul Sf. Iosif cel Nou de la mănăstirea Partoș.

1697- Văduva preotului Nicola Rada din Vârșet cere ajutor de la episcopul Gherosie pentru creșterea celor 7 copii orfani.

1699- Dascălul Damaschin Udra de la școala gramaticească din Caransebeș, scrie episcopului Gherasie al Caransebeșului și Vârșetului despre mănăstirile din toată Mitropolia Timișoarei și toată țara Banatului și despre ctitorii și zidirea lor.

1702- Episcopul Gherasie al Caransebeșului și Vârșetului scrie Mitropolitul Teodosiu al Ungrovalahia despre episcopul Spiridon care a decedat la Vucovar, fiind la Sinodul de la Seci ca episcop de Sebeș.

1705- Învățătorul Ianaș Danciu din Lugoj, scrie episcopului Gherasie al Caransebeșului și Vârșetului despre școala din incinta bisericii care se găsește într-o stare slabă, șindra e putredă, plouă, iar zidurile nu sunt într-o stare bună. Sursele financiare nu sunt și roagă episcopul să pună la dispoziția școlii, casa de piatră rămasă de la Ana Gașpar care e pustie și goală.

1716- Nicola Muncia, primarul din Timișoara, scrie fratelui egumeu, Ilie la mănăstirea Sf.Gheorghe din Caransebeș despre victoria imperialilor asupra turcilor care au fost alungați din Timișoara.

1717- Arambașa Ioan Toader zis Mustafa scrie episcopului Moisa al Caransebeșului și Vârșetului că vrea desturcure și botez, regretă tot și face danie episcopiei.

1726- Chinezul Iancu Darabantu din Gătaia face danie mănăstirii din Sângeorz.

1727- Hagi Pavel, călugărul mănăstirii Sângeorz, scrie protei Damaschin Ștefan al Lugojului și Caransebeșului despre moartea mitropolitului Ioanichie al Timișoarei.

1727 Chinezul Iancu Gașpar face danie mănăstirii din Sângeorz.

1730- Preot Damaschin Ștefan al Lugojului și Caransebeșului scrie episcopului Nicolae al Timișoarei, că pleacă să-i readuca în sate pe cei refugiați în păduri.

1730- Prota Damaschin Ștefan al Lugojului și Caransebeșului, scrie episcopului Maxim al Caransebeșului, despre greutățile cu arambașii și cu populația refugiată în codrii, care se reîntoarce în localități.

1730- Prota Damaschin Ștefan al Lugojului și Caransebeșului, scrie episcopului Maxim al Caransebeșului, cum a reușit să readucă în sate de oameni și cere preoți pentru ei, în mai multe localități.

1736- Zugravul Andrei Nedelcu, scrie episcopului Maxim al Caransebeșului, că nu poate merge să zugrăvească Sf.biserica vladicească, deoarece numai ce a terminat biserica din Lipova și este bolnav acasă, în Cacova, iar peste o lună va merge la Caransebeș să vadă.

1748- Egumenul Nichefor din mănăstirea Partoș scrie despre toate minunile ce s-au săvârșit la mormântul Sf.Iosif cel Nou din mănăstirea Partoș.

1751- Tabelul preoților din episcopia Caransebeșului și Vârșetului, întocmit din ordinul episcopului Ioan al Caransebeșului.

Protocolul este semnat de smiritul egumen Pamfilie al Sf. mănăstiri Srediștea Mică. Despre anul 1757 starețul mărturisește ca fiind " un an bogat lăsat de Dumnezeu cu mult vin și bucate, cum n-or mai văzut oamenii"⁴. Toate însemnările sunt scrise cu caractere cirilice, dar în limba română. Pe ultima pagină a protocolului, monarhul Pamfilie a notat: " Cu voia lui Dumnezeu s-a încheiat acest protocol la Nașterea Născătoarei de Dumnezeu, în anul 1757, în chilia mea din Sf.mănăstire Srediștea Mică cu hramul Sf.Născătoare Maria (cel nou). Eu, dacă voi mai avea zile de la Dumnezeu și s-or mai găsi documente le-oi mai scrie și pe ele pentru a rămâne pomenire, lupta grea a bisericii și a nemului nostru român cu vitregia sortii peste atâtea secole tulbure. Dumnezeu sfântul să ajute neamul nostru în vecii vecilor, Amin. Scris-au eu, egumenul pamfilie al Sf. mănăstiri Srediștea Mică "⁵). Tot din această perioadă se păstrează la mănăstirea Mesici, cheltuielile și venitul mănăstirii Srediște din anul 1754 și până la desființarea ei 1775⁶Protocolul de la 1754-57, scris de egumenul Iosif de la mănăstirea românească Srediștea Mică este scris după original, comparativ cu cel a lui Pesty Frigyes din A.Szoreny varmegye hajdani olah kerületek, Budapest, 1876, transcris după copia de la 1609, a lui Gabriel Bathory din arhiva fam de Macicasi.

Copia egumenului Pamfilie, care mănuieste cu aceiași abilitate alfabetul cirilic ca și cel latin, prezintă, mai multă luciditate și garanție, având în vedere și vechimea mai mare cu un secol comparativ cu cea transcris de Pesty. Cea mai frapantă deosebire între cele două transcrieri reprezintă copierea unor denumiri de districte, maghiarizate de istoricul maghiar (denumirea Mehadiiei în maghiară Mihald care este opera istoricilor maghiari într-o regiune unde ea, întotdeauna a fost absentă)⁷. O altă particularitate a copiei făcută în protocolul său este aceea, că el nu reproduce decât numai în parte, denumirile localităților, așa cum le pronunță băștinașii. Costei-Coscei, Slatina-Slacina, Medica-Megica. Actele, documentele și scrisorile transcrise de călugărul Iosif Pamfilie au o importanță incontestabilă pentru istoria românilor din Banat. Scrierile însemnările au fost transcrise din limba greacă, turcească, vechea slavă, slavonă bisericască și română⁸.

Note

1. A.M.B.Timișoara, microcronicele parohiale, protocolul lui Pamfilie nr..pg.1-2

2. Ibid, pg.5

3. Ibid, pg 3

4. bid pg 12

5. Ibid, pg 40-41

6. Arhiva mănăstirii Mesici, cutia IF, pachetul pe anul 1775.

7.A.M.B Timișoara, microcronicele parohiale, Protocolul lui Pamfilie 1754-1757, cont p nr.33 pg 46.

8.Ibidem pg 46-47

PEȘTERA LUI "ADAM NEAMȚU"

În mitologie, peștera este locul închiderii, al claudrării, germinăției, morții, învierii și este unul dintre cele mai vechi simboluri în toate culturile cunoscute de-a lungul istoriei omenirii. Poveștile legate de peșteri care sunt ascunzise venerabile pentru comori din cele mai vechi timpuri, au trezit interes vădit în rândul oamenilor. De obicei se spune că toate comorile, știute și neștiute, sunt ascunse prin peșteri.

Dar, conform soartei, nu îi este scris oricui să descopere o comoară. Numai cei scutiți de blestem pot găsi comori, iar după tradiția populară, orice comoară ascunsă este protejată sau poartă blesteme. Totuși cercetătorii

privesc cu îngăduință astfel de povești, considerându-le povești populare intrate în tradiția orală specifică locului. În zona muntoasă a Banatului, mulți oameni și-au pierdut viața

incercând să scoată din adâncurile peșterilor comorile și tezaurul ascuns pe timpul romanilor, pe timpul turcilor, când peșterile primesc noi locuitori - haiducii.

Cea mai cunoscută și celebră peșteră, în această parte a Banatului, la o depărtare de numai 2,5 km de Marcovăț, în inima muntelui Cioaca Mare (Guduricki) este peștera cunoscută sub numele de "Peștera lui Adam Neamțu". Peștera a fost botezată așa, pentru ca după cumărea în ștreang a vieții vestitului căpitan de haiduci (între ani 1868 - 1870), aici au fost găsiți galbeni și alte

urme ale vieții cetei lui. În peștera se poate intra numai pe brânci, pe când înălțimii bolta, de înălțimea unui om, este destul de spațioasă. Peștera, cu poteci și strămtorile ramificațiilor Muntii Vârșeteni și alte locuri legate de viața și isprăvile haiducilor din ceata lui

Adam Duma Neamțu (izvoarele, cârciuma cu trei fântâni, piatra înaltă), au fost vizitate cu mai multă ușurință și interes în trecut, decât în zilele noastre. În perioada anilor 1950-1970, aproape în fiecare an peștera a fost vizitată de elevii școlilor din localitățile din împrejurimile acestui vârf de munte sau de alți excursioniști și turiști care își găseau liniștea și odihna în acest pitoresc colț de Banat.

Azi generația tânără, care navighează pe internet, nici nu știe cine a fost dascălul Adam Duma, care cu ultimii haiduci bănățeni au batătorit locurile lor natale. Dureros este că în manualele școlare, obiectele opționale, culegeri de folclor nici măcar nu se face referință la Adam Neamțu, care reprezintă un simbol al frumoaselor plaiuri bănățene, iar legendele, poveștile și cântecele sunt impresionante și zguduitoare, mai ales că haiducia lui a început și s-a sfârșit fără vărsare de sânge. Este inadmisibil și neacceptabil lipsa cu desăvârșire a personajului și personalității din istoria și trecutul natal în localitățile: Sălcița, Mărcovăț, Coștei, Pârneaora, Mesici, Iablanca, Grebeaș, Straja și altele din Banatul nostru, la încă în vreo zece sate din România și chiar din Serbia, unde sub nici o formă nu este amintit vestitul haiduc și isprăvile cetei lui. Toate aceste lucruri cunoscute au fost așternute pe hârtie de scriitorul Damian Izverniceanu în romanul "Adam Neamțu".

Cioaca Mare-ascunzătoare și adăpost milenar

Oare, un fragment din roman, o poveste nu putea figura în manualele de limba română sau lectură, pentru ca elevii să-și cunoască mai bine trecutul și istoria regiunii natale. Indiferent de prevederile legii, respectiv a programei școlare care admite introducerea elementelor cu caracter național și local, aici intervine incompetența cadrelor și a celor care dirijează alcătuirea cărților școlare.

Păcat. Cu toate că multe s-au perindat și s-au schimbat în această parte a Banatului montan, mai dăinuie și

azi povestea unui om obidit care, înțelegând nevoia celor mulți și săraci, a schimbat, dascălia pentru haiducie, și a pribegit pe căi dosite de codru și de noapte, huiduit și fugărit de poteri. Peștera cu izvorul, Grunul și Piatra haiducului, sunt cărările tainice pe care s-a furișat Adam Duma cu ceata lui și-au intrat în istoria poporului, adevărate vestigii în penumbra Carpaților.

D.S.

Toponime grebencene

În împrejurimile Grebenatului la distanțe (depărări) mai mari sau mai mici se găsesc unele toponime specifice atât prin numele lor, cât și prin înfățișare. Enumerăm, unele dintre aceste toponime: Vălăul lung, Cheia locului, Roșiana, Domocă, Dealu mare, Dealu Pușcat, Dealu lui Novac, Bara lui Constantin, Bara lui Zamfir, Plopii lui Adam Neamțu etc.

Priveliste grebenceană

În memoria sau în amintirea locuitorilor (cetătenilor) satului Grebenat referitor la numele (denumirea) acestor toponime s-au păstrat unele povestiri sau legende ca de exemplu: Toponimul "Vălăul lung" este situat la o distanță de vreo 6 km de la satul Grebenat spre nord-vest. A primit numele acesta fiindcă are forma unui vălău lung de câțiva km, iar marginile sale sunt destul de pievise și necesibile (prăpăstioase) circulația tractoarelor și tăietorilor de lemne în regiunea aceasta se face doar în partea de jos a Vălăului lung.

Un alt toponim interesant și specific este și "Cheia locului" care este situată la o distanță, de vreo 10 - 12 km de la Grebenat în direcția spre Căit. Cheia locului este o răscruce de drumuri în diferite direcții pe terenul dunelor de nisip ale Deliblați (Saharei bănățene) se mai numește și "cheia locului" fiindcă în trecut aici au poposit strămoșii noștri (ciobanii) cu turmele de oi, cu alte cuvinte aici a fost un loc cu apă unde și-au adăpat oile. Azi, apă nu mai există, iar ciobanii nu se mai întâlnesc pe aici. Nu știm exact ce schimbări meteorologice s-au petrecut aici fiindcă apa a dispărut (deci lacul nu mai există).

Roșiana la fel este un toponim care se găsește la vreo câțiva km depărare de satul Grebenat. Numele și l-a primit de la un cioban, pastor cu turmele de oi din regiunea aceasta. Acesta a denumit toponimul dându-i numele după câinele său, mai precis este vorba de o cățelușă care s-a numit Roșiana.

Un alt toponim specific satului Grebenat este și toponimul cu numele de "Plopii lui Adam Neamțu". Acest toponim se găsește în apropierea Grebenatului de partea dreaptă a drumului de asfalt ce duce spre satul vecin numit Căit.

Este vorba de doi plopai foarte vechi și înalți care datează din timpurile cunoscutului haiduc bănățean Adam Neamțu care cândva colinda pe aceste meleaguri ale Grebenatului, Căitului și în general Valea Cărașului natural că au mai fost și unele sate de pe dealurile Vârșetului ca de exemplu: Srediștea Mică (Pârniaora), Mărcovăț, Mesici etc.

Adam Neamțu este eroul principal al romanului cu același nume, al cunoscutului scriitor bănățean Damian Izvârnicianu.

Cunoscutul haiduc a colindat pe meleagurile noastre în a doua jumătate a secolului XIX-lea.

Să amintim câteva momente scurte din viața acestui celebru haiduc bănățean. Prima perioadă a vieții sale s-a terminat cu cei 20 de ani petrecuți în închisoare în urma nereușitei jefuirii a poștei din Oravița. A doua perioadă a vieții sale se termină cu arestarea sa de poliția austro-ungară a orașului Vârșet la un timp foarte scurt după jefuirea baronului Riger din satul Guduriza (Cutriz) din jurul Vârșetului.

După arestare, haiducul era condamnat la moarte prin spânzurătoare. Executarea lui Adam Neamțu a avut loc în afara orașului Vârșet la valea Guzainei, la o distanță de vreo 10 - 12 km. de Vârșet.

Pe lângă plopii...

În fața spânzurătoarei, haiducului i s-au acordat câteva momente să se adreseze mulțimii numeroase de cetățeni români, din satele din jurul Vârșetului. Printre altele "Adam Neamțu" a amintit și despre comoara de bani ascunsă la poalele plopilor înalți din jurul satului Grebenat. Printre mulțimea care a asistat la acest trist eveniment a fost și o familie din Grebenat. În momentul când au auzit despre comoara haiducilor ascunsă la plopii din apropierea Grebenatului, în goana cailor au plecat spre locul amintit și-au găsit comoara ascunsă. Ar fi vorba despre o familie numită Bugă. Azi la Grebenat nu mai există nimeni dintre ei. (au dispărut cu toții).

Sorin Lăpădat

Ion Bălan - scriitor al satului bănăţean

Ion Bălan (1925-1976) scriitor, publicist și traducător, născut la Iablanca (în apropierea orașului Vârșeț), a fost una din personalitățile care de la început a participat la formarea spațiului cultural și literar în limba română.

Ion Bălan a debutat, în anul 1938, în ziarul *Nădejdea* cu poezia *S-au dus*, din anul 1945 a semnat versuri în *Libertatea* cu pseudonimul Ion Păduraru, iar în august 1946 s-a aflat printre fondatorii *Cercului Literar Lumina*.

Ion Bălan (până în 1937 Ion Novac) s-a afirmat ca unul dintre cei mai activi promotori ai vieții culturale din Voivodina.

Opera scriitorului Ion Bălan a fost sistematizată de Radu Flora în trei volume, și publicată postum la Editura *Libertatea*: *Opere alese I - Versuri*; *Opere alese II - Proză*; *Opere alese III - Publicistică* (1979).

Opera poetică a lui Ion Bălan are un statut marcat de orientarea clasică tradițională, dar în ultimii ani de viață autorul a început să se acomodeze la timpurile noi. În întreaga sa operă poetică, nostalgia este o prezentă lirică de la debut și până la ultima rostire.

În evoluția creației lirice se disting două perioade. Prima perioadă cuprinde poeziile scrise până în anul 1970, considerat an crucial în creația autorului, iar a doua după 1970, când poetul încearcă să cucerească o nouă dimensiune, preocupat fiind de elementele existențiale.

Drumul urmat de Ion Bălan, atât în viață cât și cel literar, a pornit de la sat și a revenit în permanență la sat, iar statutul poetului a fost acela al dezlăcănatului care caută, în drumul său, puncte de reper în geografia sufletească a copilăriei: Pe locul unde în copilărie, / știu că era vie, / cresc băgri în dese stușuri / și buruienii și spini, / (Acolo unde era via bunicului).

Poezia de început este loială spiritului vremii în care a luat ființă și întrușează aspecte din viața satului, entuziasmul ideilor și revendicărilor revoluționare. Există în poeziile de început elemente lirice de pastel scrise sub influența lui Șt. O. Iosif sau Coșbuc, cu atitudini preluate din lirica eminesciană sau vlahuțiană (Radu Flora). Poezia de început este cuprinsă în două volume.

Primul volum de versuri *Cântecul satului meu* (1947) îl anunță tematic pe prozatorul Ion Bălan de mai târziu și cuprinde versuri dedicate țăranului. Fiu de țăran, poetul este atașat nu numai de glia străbună a satului ci și de trudiții ei (Țăranul).

Poeziile din această perioadă au un caracter receptiv, cu versuri discursiv - descriptive.

Al doilea volum *Brazde'n primăvară*, apărut în 1952, pe lângă țesătura de fraze mari și euforia versificatoare, caracteristice pentru poezia vremii, poetul încadrează și câteva creații de trăiri proprii: În seară de primăvară, În pragul dimineții, În clipe de tăcere, Pe gânduri ...

În versurile celor două volume se remarcă și poezii cu tematică imnică, „poeme notorii, pline de sentiment civic impus de ideologia acelor vremuri” (Vers pentru Tito din primul volum și Pentru Tito, poezie inclusă în al doilea volum).

O epopee a inoculării ideologiei comuniste în Banatul Sărbesc o constituie poemul *Albu* (coautor Radu Flora) (1952).

Poemul *Albu* este inspirat din viața lui Petru Albu-Macra, revoluționar originar din satul Deliblata. În cele zece capitole, ale poemului, cei doi autori au încercat să poetizeze aspecte ideologice comuniste, să creeze mituri noi, apelând la mijloace tradiționale din creația folclorică.

În paginile publicațiilor de limbă română unde scriitorul a publicat poezie, proză, articole aniversare ori traduceri din literatura popoarelor iugoslave, se pot întâlni o mulțime de versuri care nu suferă de politizare, ele hrănindu-se din alte merinde.

Ca poet de obediență tradiționalistă, Ion Bălan a păstrat în creația sa aceeași înclinație, substanța fibrei sale lirice suferind unele tulburări abia în ultimii ani de rostire poetică. Motivele tradiționaliste se desfată în această poezie creată după un program care ființa embrionar încă din anii debutului. Poetul a cântat: lanurile întinse de grâne, fântâna ce apa-și aduna din izvor subteran, drumul spre caisul din poartă, desfrunziții băgri, parcul cel tăcut, fulgii de nea albi și mărunți,

... Pentru a evoca satul copilăriei, poetul păstrează același ritm interior, folosind uneori și versul alb, alături evocarea locurilor natale este descriptivă și nostalgică: Cobor spre Măru, în zi de vară, / pe drum prăfuit cobor, / un vânt lin / viers uitat aduce / de către Căraș... (La intrarea în Măru); sau: Drum asphalt. Autobuz pînă-n sat, / Revăd coline pe care le-am uitat, / Prin vremi răzbat, de ieri / Pomite-alene spre azi, / Care cu boi. Și ierni. Și veri ... (Intr-o zi la Mesici).

E evident că poetul nu introduce inovații, ci reia motive și preocupări din lirica tradițională. În memoria afectivă i-a rămas icoana satului copilăriei, evocat duios idilic și nostalgic, visând la ceea ce a fost, ca în final să alcătuiască „o orchestrație metaforică transpusă în melos romantic”.

„Pentru mulți dintre cei neavizați Ion Bălan rămâne un Coșbuc întârziat, fără a avea harul poetic al nășăudeanului, ci mai curând un epigon ce a compus variațiuni pe celebrul motiv: de ce m-ați dus de lângă voi, de ce m-ați dus de-acasă?”, echivalente se pot găsi și în versurile poeziei *Am rătăcit*.

A doua perioadă delimitată în poezia lui Ion Bălan este o perioadă scurtă (1970-1976), dar care dezvăluie preocupări noi în lirica acestui scriitor. Poezia scrisă de Ion Bălan în această perioadă exprimă tendințe de acomodare la specificul ideatic modern al vremii, care se instalează în anii 1968-1970 pe scena literaturii de limbă română din Voivodina.

În prefata volumului *Opere alese I - versuri*, Radu Flora remarcă câteva experiențe noi, în versurile acestui poet, asociindu-le cu aderarea poetului la Comuna Literară din Vârșeț: „se simte la poet o nouă

tendință de depoetizare”, prezența poeziei anecdotului, preluată de la Vasko Popa, revolta intimă a poetului de timp arghezian, obsesia izolării și a suferinței în tăcere, atașarea de trecutul haiducesc, cu motive românești din loc (dovezi descoperite între manuscrisele poetului). Singura caracteristică care a rămas din poezia de odinioară a lui Ion Bălan este discursivitatea verbului poetic.

Poezia scrisă de Ion Bălan, în a doua etapă, include în substratul său componente noi. Analizând poeziile din această perioadă, Milan Uzelac le apreciază a fi „un amestec de trăire și visare, o întrepătrundere între real și posibil, între ceea ce s-a întâmplat de nenumărate ori, iar tocmai ce părea cunoscut este, în esență izvorul necunoscutului”.

Tematic poeziile din această perioadă exprimă următoarele aspecte: problema timpului, a morții, a muncii, a jocului, doar câteva din marile probleme ale existenței noastre.

Satul este locul apariției existenței, universul unde se viețuiește și unde se scriu legi, spațiul lumilor și a visurilor. În acest peisaj poetul se oprește din când în când, din drumul său spre necunoscut, dezamăgit de experiențele cotidiene (Peisaj sălcitan). În acest drum poetul descoperă și confruntarea a două lumi (La jocul din Coștei): lumea în care există satul și lumea cotidianului din care se aude rostirea poetului.

Paralela trecut-prezent problematizează existența timpului, un timp care trece și lasă urme, care se transformă apoi în istorie: Prin vremuri răzbat, de ieri/ pornite-alene spre azi/ care cu boi. Și ierni. Și veri.

Trăind sentimentul dezrădăcinării, poetul încearcă să-și dețină locul său care este pretutindeni și nicăieri. În acest zbucium caută și găsește puncte de reper, puncte fixe spre care revine obsesiv. Exponențială în acest sens este poezia Acolo unde era via bunicului.

Din permanentele reveniri ale poetului la labuca (Mărul- toponim care nu se folosește prin partea locului) izvorăște interogația repetată a sensului călătoriei, a esenței proprii. Aici se intuiește abisul dintre realitate și vis, dintre poet și lume.

Dezamăgit și iritat de cotidian, poetul suferă în tăcere, doar uneori se revoltă: Cine vă spune-n aiurări nebune/ Că-mi clatină boarea scheletul?... (Scrînciob).

Tăcerea ca motiv poetic îl însoțește pe Ion Bălan până în ultimile clipe de viață, când printr-un ultim efort își exprimă crezul său: Rostul meu în lume?! Azi când văd sîrșitul/ Unui drum/ E mai bine să tac./ Deși nu mă-impac/ Nici acum/ Cu frămîntări/ În van./ (Drumul)

Preocupările noi care se infiltreză în versurile poeziei scrise de Ion Bălan în a doua etapă a creației sale, nu pot dezechilibra statutul clasic al poetului, pot însă să exprime acomodarea la specificul ideatic al timpului, prin acceptarea formulei moderne.

Ca prozator, Ion Bălan oscilează între nuvelă și schiță. Proza sa este cuprinsă în trei volume: Flăcări în noapte (schite și nuvele) – 1953, Drumuri și nori (nuvele) – 1960 și Ninalb (nuvele și schițe) – 1967, iar prima scriere în proză a apărut în 1946 – Lemne pentru Kulturbund.

Temele preferate aduc în prim plan lumea rurală și habitudinile vieții de la sat. Povestirile lui Ion Bălan sunt inspirate din realitatea spațiilor natale, iar motivele apariției lor, scriitorul le justifică astfel: „insistența cu care am pornit în descoperirea mediului rural și a oamenilor care-l populează, își are originea, consider eu, în dragostea față de ținuturile în care am copilărit, în dorința de a pune pe hârtie întâmplări, gânduri, sentimente ale oamenilor pe care i-am cunoscut, precum și în datoria de a lăsa cât mai multe date despre transformarea realității la sate în perioada postbelică.”

În proza lui Ion Bălan, criticii literari au descifrat apropieri de Emil Gârleanu, Brătescu Voinești, Vlahuță, Slavici, Ionel Teodoreanu, Sadoveanu și Zaharia Stancu, precum și reminescențe din literatura sârbă: Stevan Šremac, Branislav Nušić, Borislav Stanković, Branko Ćopić și Ivo Andrić. Pe lângă toate influențele, tematica și viziunea etico-socială, precum și stilul personal asigură originalitatea operei în proză a acestui scriitor.

Cele trei volume amintite, care poartă cititorul prin trei spații temporale: Iugoslavia veche, anii de război și primii ani postbelici, după părerea lui Radu Flora marchează trei faze evolutive ale creației lui Ion Bălan.

În prima fază, preocuparea predominantă a scriitorului este îndreptată către redarea aspectelor din viața rurală, în a doua apar și intelectualii satului, precum și unele investigații de ordin psihologic, iar ultimul volum marchează faza de maturitate a prozatorului.

În primul volum Flăcări în noapte, scris după tiparele primilor ani postbelici, dar în care „calitățile narrative ale prozatorului depășesc cu mult tributul plătit vremurilor”, scriitorul redă aspecte din viața țăranilor de la codru, destinul acestora marcat de conflictele sociale.

Flăcări în noapte, Necazurile lui Avram Cătană, Fără mamă, Prietenul meu Petru Pinte, Băiatul, Poveste-n primăvară sunt povestiri care scot la iveală viața oamenilor din Măru „sat mic, ascuns între dealuri, plantate cu vii multe, cu pruni, meri, peri și cireși, satul e format din căsuțe mici – două camere și un grajd. Pe ici, pe colea, vreun șopron ori hambar și numai la cei mai cu

Ion Bălan- autoportret

stare și vreo șură de fân ...În acest cadru, rememorat de autor în stil bucolic, se nasc și trăiesc conflicte, tragedii, iubiri, clocotiri de luptă socială și printre toate evocarea duioasă a copilăriei.

În volumul Drumuri și nori care marchează a doua fază a nuvelisticii lui Ion Bălan, „scriitorul dă primele pagini remarcabile de proză poetică. Scriitura este lentă, așezată, punctată metaforic.” (Ștefan N. Popa). În acest volum actul narativ se încheagă în forme mai precise, iar pe lângă tematica rurală se impune și cea intelectuală (în nuvelele Prietenii, Mi-a scris Mar Olariu, Pe urme de sanie, Dealul și prietenia). În simplitatea satului, cadru cunoscut din prima carte, se amestecă istoriile multor personaje de a căror structură sufletească scriitorul se ocupă mai mult.

Innoirile propuse de Ion Bălan în acest volum, o stare nouă care pătrunde mai ales în ultimile povestiri,

au fost comentate de Slavco Almăjan chiar de la apariția cărții: „ceea ce ne îndeamnă să folosim cuvântul contemporanism (de ce nu și modern?), aceea ce trezește în noi mecanica gândirii, este o încălțare în interiorul absolut al omului. Poate că cuvintele-s prea prezente, cu toată variabilitatea lor, însă nu e întâmplător faptul că povestitorul demască propoziția: Tu ești jertfa propriei tale vieți ...”.

În ultima colecție de nuvele și schițe, Ninalb, criticii literari remarcă perfecționarea stilului scriitoricesc, autorul dispunând de abilitatea de a pătrunde cu multă ușurință în adâncul psihologiei umane.

Împletirile epice și lirice dezvăluie povestea lui Ilie Colojoară – Ninalb „copil bun, dar acru de sărac”, poveste care evoluează într-un cadru de conviețuire a naturii cu istoria.

Proza cuprinsă în acest volum exprimă, pe lângă maniera tradiționalistă, preocupări înnoitoare, însemne ale modernității care delimitează faza de maturitate a prozei scrise de Ion Bălan.

În tendința de a depăși vechiul, autorul întrerupe narațiunea clasică și își lasă personajele să vorbească la persoana întâi: „Mă numesc Ninalb. Atât. Așa îmi zic vecinii. Așa-mi zic toți sătenii. Așa-mi spun cunoscuții din satele din jur. De când îi știu. De când am început să mă ridic flăcău. De când mi s-a luminat mintea și am priceput și eu că viața nu-i numai un fleac oarecare” (Ninalb).

Realitatea justificată tematic este tulburată uneori chiar de zicerea unui singur cuvânt, care produce

izbucniri lăuntrice, îndepărtează bariere, eliberează aspirații înrobite: „M-am suit în trăsură. Căii dădură să plece. Dar – fata gazdei păși pe ușa de sub hambar „Ilie!” Tresării. Ce-i asta? Cine strigă? La cine? „Ilie stai că merg și eu!” Se sui lângă mine. Părea tulburată. Tăcea. Căii porniră la trap ușor. Eu strângeam în neștire frânele cu stînga și încercam să deslușesc unele lucruri.

Pînă în dimineața aceea nimeni nu-mi mai spusese pe nume. Pentru toți eram Ninalb ... În jurul nostru toate primiră altă înfățișare ...” (Ninalb).

Monologurile, pline de simțire ale eroilor, exprimă uneori lupta cu sine și cu lumea, curajul desprinderii și plecării:

„La închisoare m-am dumirit eu despre atîtea. Credeți-mă. Acolo m-am hotărît, pentru totdeauna, să nu mai fiu slugă la gazde. M-am schimbat și mai mult. Am recunoscut și mai bine pe celălalt Ninalb. Pe un oarecare Ilie. Cel înăbușit atîta timp în mine ...” (Ninalb).

Adept al manierei tradiționaliste, Ion Bălan a scris o proză clasică în care a acceptat nu numai apropierea de natură și tradiție ci și de tensiunile dintre oameni și de problemele specifice rezultate din realitatea lumii, cu precădere, rurale.

Drd. Brândușa Juică

URME DE ISTORIE BĂNĂȚEANĂ

CÂRCIUMA "LA GUZDI"

Ornă veritabilă, care în trecut a slujit drept adăpost sigur în fața numeroaselor primejdii, atunci când putera era prin apropiere, au fost locurile și ascunzătorile secrete, tainice construite și amenajate special, loc de adăpost sigur și enigmatic. O astfel de ascunzătoare se găsește la Srediștea Mică, în casa familiei Guzdi (str. Voivogiansca nr. 30), care la sfârșitul secolului al XIX-lea, în perioada anilor 1860-1890 a fost bodegă, căreia toți îi spuneau "La Guzdi".

Ascunzătoarea lui Adam Neamtu

Gospodăria familiei Guzdi este unică, deoarece are trei fântâni. Una în interiorul comerei (în trecut era cărciumă), în curtea casei și a treia fântână în grădină. O altă caracteristică a celor trei fântâni o reprezintă poziția lor, adică ele se găsesc într-un perimetru de 100 m² ceea ce este un lucru mai puțin obișnuit mai puțin întâlnit, iar povestea lor este zguduitoare. Totuși, cel mai interesant și spectaculos este însuși ascunzătoarea lui Adam Duma, care se poate constata în clădirea care nu a fost demolată iar ruinele ei stau de veghe în dialogul prezentului cu trecutul. În clădire (casă) se poate intra din două direcții opuse, din stradă și din grădină. Până aici, nimic neobișnuit. Grădina este înconjurată de un

zid din cărămidă durabilă care măsoară în lungime 100m și lățime 3 metri. Intrându-se în grădină, nu poți fi observat. Astfel, ascunzătoarea tainică se găsește în grajd, unde se poate intra din patru direcții (cărciumă, curte, grădină și pod). Aici, în grajd pe vertical în lungime este construit un zid de circa 1 metru lățime, paralel cu zidul grajdului (dublu zid), construit din piatră, și poate adăposti 3-4 persoane. Grajdul este legat de încăperea cărcimei, iar din ascunzătoare și până în fântâna din încăperea (cărciumă) a existat un tunel care ducea direct în fântână. Astfel, existau mai multe posibilități de evadare în caz de primejdii, dar totodată și un ascunzător sigur de putere și panduri.

Clădirea în ansamblu a fost ridi-

cată în perioada celebrului haiduc bănățean, Adam Duma – Neamtu, prin contribuția și sprijinul haiducilor, iar după moartea lui, familia poreclită "Dega" a beneficiat de o parte a comorii care a fost găsită în fântânile din incinta celebrei ospătării "La Guzdi".

D.S.

PREZENȚE LITERARE ROMÂNEȘTI LA VÂRȘET

Este de dorit să fie cunoscută, măcar succint, prezența scriitorilor români la Vârșet. Spun prezența, dar mă gândesc, atât la scriitorii români care au vizitat în ultimii ani Vârșetul, cât și scriitorii români ale căror cărți au fost traduse în limba sârbă.

În orașul marelui dramaturg sârb Jovan Sterija Popović au poposit o seamă de scriitorii români ca invitați ai Comunei Literare Vârșet: Geo Bogza, Ștefan Augustin Doinaș, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Nina Cassian, Dumitru Micu, Dumitru M. Ion, Dinu Flămând, Doina Uricariu, Ion Mircea, Ion Mureșan, Gabriel Chifu, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi și mulți alții.

Încă în 1971, la editura "Ugao", Nichita Stănescu publică volumul bilingv de poeme: "Beograd u pet prijatelja" (Belgrad în cinci prieteni). Același Nichita Stănescu, inspirat de șederea sa la Vârșet, a scris în 1982 poemul "Madona din Vârșet". Să-i dăm citire:

Omul este starea pe loc
Dintre zborul a două păsări,
cum pământul e starea pe loc
a omului ce aleargă fugărit de lupi.
Stelele sunt starea pe loc
a reinvierii.
Pe țâțele dealurilor de la Vârșet
mă alăptasem și eu,
gândind acestea.

Iată ce scrie Ștefan Augustin Doinaș în cartea de impresii a KOV-ului (Književna Opština Vršac), de altfel, laureat al Premiului european pentru poezie KOV: "Sunt cu totul impresionat de atmosfera acestei serii de poezie, cum sunt foarte invidios pe realizările excepționale ale KOV-ului. Sper să mai am ocazia de a vizita acest frumos oraș, cu oameni care iubesc cultura, cu atât de mulți prieteni ai poeziei". (20 octombrie 1982). În același an, la editura KOV din Vârșet, Petru Cărdu a tradus culegerea de poeme a lui Doinaș sub titlul "Acvariu".

Opt ani mai târziu, în 1990, sub aceeași siglă a KOV-ului, lui Doinaș îi apare o a doua carte de poeme traduse în sârbă: "Băutorul de rouă" (Pijač rose). Datorită Comunei Literare flacăra spiritului vârșetean oferă scriitorilor români veniți aici adevărate clipe de desfătare. Marin Sorescu va scrie "Libații la Vârșet, poem care seamănă celui stănescian, va fi publicat sub formă de carte poștală, în colecția "Frunze libere" a KOV-ului.

MADONA DIN VIRȘET

Oul este starea pe loc
dintre zborul a două păsări,
cum pământul e starea pe loc
a omului ce aleargă fugărit de lupi.
Stelele sunt starea pe loc
a verbului fugitiv.
Moartea e starea pe loc
a reinvierii.
Pe țîțele dealurilor de la Virșet
mă alăptasem și eu,
gândind acestea.

Nichita STĂNESCU

O apariție de zile mari este, fără îndoială, publicarea "Luceafărului" lui Eminescu în colecția KOV. Sub titlul "Večernjak" Radu Flora a transpus în sârbă capodopera eminesciană, în 1989. O foarte inspirată prefață la Eminescu semnează marele poet sârb, Miodrag Pavlović. O mai justă și mai limpede conturare în spațiul literar sârb și-a găsit Ana Blandiana după publicarea volumului de poeme: "Martorii" (Svedoci), KOV 1993, traducere și selecție: Petru Cărdu.

Despre cartea de poeme a Blandianeii au scris cotidienele "Politika", "Dnevnik", "Večernje novosti", "Politika ekspres", "Borba", revista "Sveske". Volumul "Martorii" a fost prezentat de mai multe ori la televiziunea Belgrad și Novi Sad, în emisiunile postului de radio Belgrad. Ca un adevărat reprezentant al culturii românești apare Mircea Eliade cu piesa "Columna fără sfârșit" (Editura KOV, Vârșet, 1996 Traducere Petru Cărdu). Cel care a intrat de mult în raza celebrității, istoricul religiilor dar și importantul scriitor român Mircea Eliade se bucură de o mare recepție la publicul sârb. Se așteaptă ca piesa despre Brancuși să fie montată la Teatrul Dramatic iugoslav din Belgrad.

Vreau să spun că prezența scriitorilor români la Vârșet este o realitate care vorbește despre multiplele puncte de contact pe care orașul Vârșet și Comuna Literară Vârșet le au cu scriitorii români. Mai mult, Vârșetul ca oraș pluriethnic, iar Comuna Literară ca organizație de talie internațională, sunt în stare să asigure spațiul și înțelegerea necesară pentru lansarea literaturii române în aria lingvistică sârbă.

O întrebare care se pune adeseori este dacă din limba română sunt traduse cele mai bune cărți în limba sârbă? Și care sunt cărțile sau operele literare rezistente în timp? Fără îndoială, nici un critic și nici un istoric literar nu poate ști cu siguranță în clipa în care cartea apare. Să luăm un exemplu concret: "O scrisoare pierdută", jucată în 1883, a fost tradusă în sârbă abia în 2008 și a apărut sub sigla KOV. Traducător Țura Miočinović. Tot la Vârșet, la KOV, au apărut romanele lui Dumitru Tepeneag: "Uzaludna umetnost fuge" și Alexandru Ecovoiu (Săludos), dar și volumul de poeme al lui Nichita Stănescu: "Munja i hladnoća".

Am semnalat doar câteva prezențe literare românești apărute la Vârșet, în limba sârbă, în ideea de a ilustra măcar parțial situația traducerilor dintr-o limbă în alta.

PETRU FLORA

Formațiunea muzicală „Turturica” din Mesici devenită legendară Cântecul păsărilor transpus în sunete muzicale

Fanfara „Turturica” din Mesici a fost și a rămas una dintre cele mai renumite și mai apreciate fanfare din Banatul sârbesc și nu numai. La competițiile comunale și intercomunale, în câteva rânduri, a urcat pe podium, ducând faima mesicienilor și a Banatului de munte și peste hotare. Prin colectă de fonduri, capela locală, corul, primăria și toți locuitorii acestui sat, au făcut posibil ca, la 28 februarie 1934, în Mesici să fie aduse 11 instrumente muzicale și, astfel să se înființeze fanfara „Turturica” care, ulterior va deveni un simbol iregalabil al acestor meleaguri.

Un merit aparte în ceea ce privește inițiativa și munca în această direcție trebuie adus sătenilor Păun Bou, Lazăr Popaie, Eugen Drăguța, Sima Lațcu și Lazăr Ivașcu.

De ce „Turturica” la Mesici?

Mesiciul este un sat pitoresc, reprezentativ pentru întreaga zonă de codru, cu un peisaj mioritic și o natură fermecătoare, unde ciripitul păsărilor și cântecul armonios au fost acasă și dintotdeauna aproape de sufletul omului. Inspirația nașului fanfarei „Turturica”, Sima Lațcu, a pornit de la numele fanfarei din Srediștea Mică (Pârneaora), „Privighetoarea Codreanului” spunându-se „Dacă la Pârneaora cântă privighetoarea, la noi cântă turturica”. Astfel, se spune și astăzi că, în zona

În noiembrie 1944 fanfara „Turturica” a fost în întregime mobilizată, încadrată în brigada a IV-a Craiveană și trimisă pe frontul din Srem, însoțind Armata Roșie și partizanii până la Triest și Corușca (Slovenia). Se poate spune că Iugoslavia a fost eliberată pe sunetele fanfarei din Mesici, ai cărei instrumentiști nu au știut să cânte decât marșuri și cântece românești.

Banatului de munte, cântă privighetoarea de la Pârneaora și turturica la Mesici.

Primul instructor și dirijor al fanfarei „Turturica” a fost Todor Mihai, originar din Srediștea Mică. El a pus bazele acestei fanfare într-o perioadă relativ scurtă de timp (10 luni).

Din 6 decembrie 1934 până în martie 1935, fanfara a fost instruită și condusă cu succes de învățătorul Petru Lăpădat din Vlačiovăț. Aceasta a fost perioada în care, ca rezultat al unei munci intensive, „Turturica” și-a făcut primele apariții publice în numeroase localități românești din Banat.

Din prima generație a formațiunii au făcut parte următorii instrumentiști: Todor Petroane-Cica (dirijor), Păun Bou, Iovan Dragostin, Gheorghe Putnic (Bumbu), Nistor Lațcu, Traian Novac, Eugen Draghici, Adam Novac, Lazăr Popaie, Ionită Bojin, Eugen Drăguța, Lazăr Ivașcu, Iovan Stoican (Manu), Simeon Drăguța, Aurel Iordan, Lazăr Bou, Gheorghe Gizel și Traian Pređa.

Începând cu anul 1935 până în anul 1982, fanfara „Turturica” a fost condusă de Păun Bou, țaran din localitate, care a depus o muncă supraumană împreună cu

membrii fanfarei, înregistrând noi succese remarcabile chiar și peste hotare. Munca titanică și entuziasmul tânărului dirijor au făcut ca, după numai trei ani de activitate, „Turturica” să devină una dintre cele mai renumite și apreciate fanfare din Banat. În această perioadă (mai precis în anul 1938) au fost cumpărate încă 11 instrumente, pe lângă cele existente. Astfel, au fost încadrați în rândul membrilor fanfarei încă opt tineri din Mesici: Iosif Bălan, Iovan Micșa, Iovan Petroane, Avram Bou, Nicolaie Vinu, Petru Drăghici, Gheorghe Boleantu și Achim Truia. Pentru instruirea acestor tineri și a fanfarei în general au fost angajați, pe timp limitat, muzicieni consacrați din Vârșet: Vaclava Valeca, Aloja Zahu și cunoscutul dirijor, Păun Farca din Varadia (România) și alții.

În anul 1936 „Turturica” a fost invitată să participe la Sfânta Înviere și, prin interpretarea impecabilă, a lăsat auditoriului o impresie deosebită. Pe data de 13 septembrie 1936 fanfara a participat, la Timișoara, la serbarea culturală.

Deși concurența a fost la înălțime, „Turturica” a impresionat și numerosul public ascultător de aici, păstrându-și un loc de frunte pe scena din Timișoara. În același an, fanfara din Mesici l-a întâmpinat și condus în Vârșet pe PSS Dr. Vasile Lăzărescu, Episcopul Caransebeșului. Cu ocazia jubileului care sărbătorea un deceniu de apariție neîntreruptă a ziarului „Nădejdea”, din nou, fanfara „Turturica” a întâmpinat oaspeții și a condus întregul alai. Astfel, prin forțe proprii, fanfara

Joc "De doi" ca la Mesici

din Mesici s-a ridicat încetul cu încetul, devenind una dintre cele mai îndrăgite și apreciate din Banat, înregistrând succese remarcabile, demne de invidiat și apreciat.

În această perioadă conducător a fost Milan Vlajin, iar instructor Henco. Repertoriul fanfarei „Turturica” a fost mereu foarte variat, cuprinzând cântece populare românești (hora, axionu, de doi, bătuta, sârba, ardeleana, mazarica și altele), marșuri, cântece patriotice, cântece laice.

O altă caracteristică a acestei formațiuni a fost faptul că de fiecare dată când a fost prezentă, în diferite împrejurări, în aproape toate localitățile din Banat, s-a prezentat cu un program nou.

În anul 1949 „Turturica” a participat la manifestarea prilejuită de înființarea Postului de Radio Novi Sad. În același an a fost invitată la Belgrad, unde s-a prezentat onorabil, purtând faima satului și a întreg neamului din care face parte.

Fanfara „Turturica” a fost mereu alături de biserică, fiind prezentă la ceremoniile bisericești, iar odată cu

înființarea Societății Cultural-Artistice „Ion Creangă” a activat și în cadrul acesteia.

De asemenea a contribuit și la construirea Căminului Cultural din Mesici, în perioada 1957-1962. Astăzi, în fața Căminului, în centrul Mesiciului se află „Crucea de piatră” și o placă memorială a fanfarei „Turturica”, la 30 și 70 de ani de la înființare.

Fanfara "Turturica" la ora actuală dirijor, Ionel Drăghici

Fanfara „Turturica” desfășoară și la ora actuală o amplă activitate culturală în zona Banatului, în jurul căreia este concentrată întreaga activitate culturală a mesicienilor.

„Turturica” a fost prezentă pe scena Festivalului de Fanfare din Voivodina, încă de la prima ediție și participă la diverse festivaluri din Serbia unde obține numeroase premii, diplome și mențiuni. Dintre acestea este demn de amintit Locul I la întrecerea fanfarelor din Voivodina, manifestare organizată la Vârșet în anul 1950, la fel și Locul I (la egalitate de punctaj) cu fanfara din Panciova) la întrecerile fanfarelor din Banatul de Sud, în anul 1959 sau Mențiunea pentru bogata activitate culturală, acordată de Asociația Societăților Muzicale din Serbia în anul 1958.

Începând cu anul 1982, conducătorul fanfarei „Turturica” a devenit Gheorghe Groza, țaran din Mesici. În ultimul deceniu, această formațiune muzicală a luat parte la manifestările prilejuite și organizate de 1 Decembrie – Ziua Unirii, la Alba Iulia, ca reprezentantă a spiritualității și tradițiilor populare românești din Serbia.

Din această fanfară își trage originea artiști și muzicieni consacrați pe plan național și internațional, precum: Gheorghe Putnic, fost trompetist la opera din Zagreb (Croatia), Todor Petroane, dirijorul orchestrei populare a Radio Televiziunii Novi Sad, Nicolae Vinu, cunoscut instrumentist la taragot și alții.

În ultimii ani, sub conducerea lui Trăian Truia, „Turturica” înregistrează noi succese și se instruiesc noi tineri care, într-o zi, vor duce spre culmi și mai înalte faima Mesiciului și a Banatului de munte.

Azi, formațiunea muzicală este condusă cu dibăcie de tânărul profesor Draghici Ionel și este în continuare mândria localității și apreciată la adevărata ei valoare, atât în zona Banatului cât și pretutindeni.

Cele două păsări cântătoare de la codru, turturica și privighetoarea, ciripesc și azi pe potecile splendide ale Munților Vârșetului care sunt un colț rupt din paradis.

Prof. Dorinel Stan

Documente inedite

PRIMA ȘCOALA ROMÂNEASCĂ ÎN BANATUL SĂRBEȘC

Banatul a scos în prim plan un număr remarcabil de școli sau ateliere, în secolul al XVIII-lea în care și-au făcut primii pași, pictorii autohtoni și viitori meșteri, dascăli și calugări. Școlile de pictură din mănăstirile Srediștea Mică și Șemlacul Mic, Oravița, Bocșa, Caransebeș, Lugoj, Timișoara, Vârșet, Arad, Biserica Albă și altele, au lasat în urma lor nenumărate opere.

La începutul secolului al XVIII-lea, în anul 1736 se stabilește la Srediștea Mică, Srediștea Mare și Marcovăț, 50 de familii venite din Oltenia de la mănăstirea Tismana și părțile Gorjului după retragerea turcilor din Banat. Familiile oltenesti au venit împreună cu ierodiaconul (diaconul) Vasile Loga, care sevărșește serviciile divine în românește în sfânta mănăstire de la Srediștea Mică (Pârneaora). Aceasta este prima colonie de bufeni în Banatul Sărbesc. Școala de zugrăvi de la Srediștea Mică poate fi considerată drept cea mai veche instituție de învățământ din această parte a Banatului, practic unica școală românească despre care se știe că a existat și funcționat în acest străvechi așezământ cultural și religios aproape de Vârșet. Metoda de lucru a zugravilor veniți din Țara Românească, era aceea că au activat în cadrul anumitor taife (rufete) adică asociați de breslă, drept dovadă unele înscrisții de pe pereții bisericilor. Prin școala călugărului din Tismana, zugravul Vasile Alexievici, au trecut mulți cărturari și unul din fiii săi, Gheorghe Diaconovici, tatăl lui Constantin Diaconovici Loga, Pătrut, român din Timișoara, Raicu din Vârșet, ucenicul Stancu, Radu Lazarovici, preot în Caransebeș și Ioan Popovici¹.

Vasile Diaconul, iconar și pictor de biserici, se evidențiază drept primul pictor român din Banatu, sensibil la iconografia și limbajul formal de factură barocă².

Iconă din altarul B.O.R. din Srediștea Mică, opera lui Diaconovici

Vasile Alexievici, zugravul muntean, care lucrase și la zugrăvirea mănăstirii Tismana, a pregătit o seamă de tineri bănățeni în meșteșugul zugrăviei. Impreună cu fiul său Gheorghe a zugrăvit biserica din Clopodia. Fiul său, Gheorghe Diaconovici Loga a zugrăvit bisericile din Rățișor, Șemlacul Mare, Povărgina, Bujor, Bătești (cu zugravul Ștefan Popovici), Vasiova (cu mai mulți

ucenici și o femeie) la care se mai adaugă numeroase tâmpale, icoane și prapori³.

Diaconul Vasile Loga este cunoscut în literatură sub numele de Vasilin Pismanu Long. Din această familie se trage și renumitul pedagog bănățean Constantin Diaconovici Loga (născut la Caransebeș în 1770), fost învățător la școala românească din Budapesta (1809-1812), apoi profesor la institutul pedagogic din Arad (1812-1828), și director al școlilor grăniceraști din Banat cu sediul la Caransebeș (1830-1836), la Biserica Albă (1836-1850) și iarăși la Caransebeș 1850⁴.

Tradiția ca în Banat arta și meșteșugul să se moștenească în cadrul familiei, s-a repetat și în acest caz. În timpul domniei episcopului Isaia Antonovici în

episcopia Vârșetului, a fost renovată vechea biserică de piatră a mănăstirii Srediștea Mică, pictată din nou în anul 1746. În fruntea Episcopiei, Isaia Antonovici a fost un interval scurt de timp din 1744 până în 1748 când a fost ales Mitropolit în Karlovaț iar anul viitor a decedat⁵. Din păcate, nu s-au păstrat decât două icoane din vechea mănăstire, câteva la biserica din Srediștea Mare și ușile împărătești (o parte), iar majoritatea au fost distruse la finea secolului al XIX-lea. Totuși documentele păstrate în arhivă oferă date prețioase pe baza cărora se poate preciza că zugravii din această biserică au fost meștri înzestrați de înaltă calitate artistică, confirmată și prin prezența lui Vasile Diaconul și a ucenicilor săi, în acest centru artistic duhovnicesc. Datele disponibile mai confirmă o pictură de o factură înaltă, lucrată sub influența epocii Brâncoveană⁶. Școala de pictură din Pârneaora a fost o transfuzie validă pentru Banat căci zugravii și meșterii iscusiți din acest centru cultural au alimentat și mănăstirile și școlile românești cu călugări și învățători⁷.

Mănăstirea cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil a fost înnoită de episcopul Ioan Gheorghevi în 1751, care a donat și cărți bisericești mănăstirii⁸.

Episcopul pe 18 aprilie 1756, a sfințit antimisul pe care comisia de stat l-a găsit pe masă. Au remarcat ei un poliileu de bronz alb argintiu, drapel cu reprezentanții Sf. Trăimi și Arhangheli Mihail și Gavril și recipient liturgic de argint⁹.

Taifa diaconului Vasile contemporană cu taifa lui Nedelcu Popovici și Scărbănuș Popovici cu care a colaborat, iar meseria pictatului tradițional s-a transmis și de la tată la fiu, ceea ce era cazul și cu taifa diaconului Vasile¹⁰.

În orice caz, moștenirea artistică a lui Gheorghe Diaconovici și influența școlii de zugrăvi din Srediștea Mică nu au fost suficient cercetate, și cu toate că această taifă a avut un rol hotărâtor la pictarea bisericilor de pe întreg teritoriul Banatului. Amintim unele: Biserica din Srediștea Mică și Mare, Rățișor, Nicolint, Bocșa Montană, Clopodia, Mesici, Izbiște, Seleuș, Alibunar, Vârșet și altele. Lucrările cunoscute până în prezent confirmă inconsecvența stilistică a lui Diaconovici, care a dorit să depășească concepțiile tradiționale ale zugravilor provenite din Țara Românească. Pictura sa a fost destinată în exclusivitate comunităților sătești din Banat¹¹.

În a doua jumătate a secolului XVIII-lea putem pomeni și alți zugrăvi formați în școala de la mănăstirea din Srediștea Mică: Ștefan Popovici din Oravița, Stancu Raicu din Vârșet, Ioan din Lugoj și alții¹².

Din familia ierodiaconului Vasile Alexievici, provenit din mănăstirea Tismana, unul din focarele intelectuale și artistice din țara Românească au ieșit la suprafață oameni cu calități și valoare. În protocolul botezătorilor nou-născuților și răposaților din anii 1776-78 ca paroh al parohiei Srediștea Mică, din 1786 până la 1788, figurează leftimie Diaconovici, unul din urmașii familiei Diaconovici stabilită la Pârneaora în prima jumătate a secolului al VIII-lea¹³.

Un alt urmaș al Diaconovicilor pe care îl găsim tot preot la acest sfânt lăcaș și la Srediștea Mare în anul 1821 a fost Grigore Diaconovici, probabil fiul lui leftimie Diaconovici.¹⁴

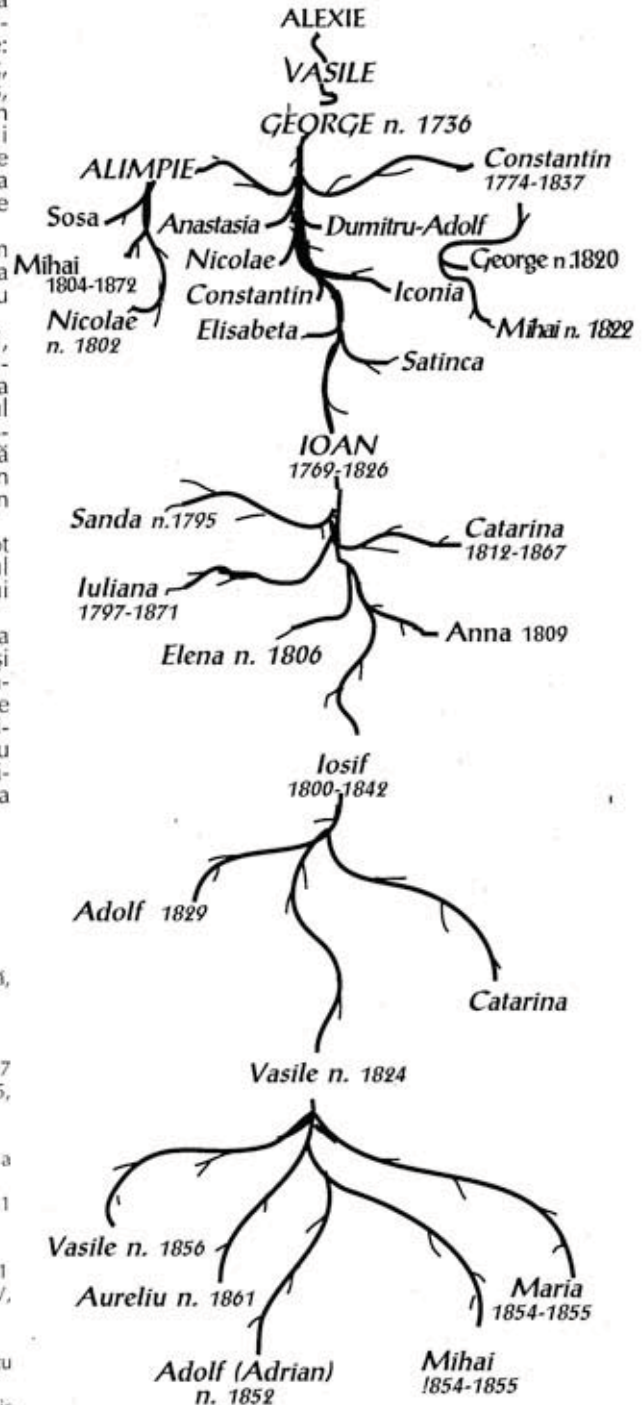
Odată cu desființarea mănăstirii de la Pârneaora, la finea secolului al XVIII-lea, ierodiaconul Vasile și familia sa s-au stabilit la Bocșa care va deveni un centru artistic important. Activitatea artistică a familiei de zugrăvi, Diaconovici, nu este legată numai de o localitate ci de necesitățile comitenților, așa Diaconovici au organizat atelierul de pictură de la început în mănăstirea Srediștea Mică, Bocșa și Lugoj, să se termine la Caransebeș¹⁵.

Prof. Dorinel Stan

NOTE

1. Calendarul bisericesc, Caransebeș, 1905, pag. 22
2. Caius Popescu, Un așezământ cultural și religios de altădată, Mănăstirea de la Srediștea Mică, București, 1945 pag. 7
3. Dr. Mircea Păcurariu Istoria bisericii ortodoxe române, București 1992
4. Dr. Trăilă Spărișu „Cuvântul Românesc” ian-feb 1999 pag 7
5. Adrian Negru, Ghid prin istoria culturii române, Vârșet 2005, pag 147
6. Adria Negru, Impulsurile Timpului, Panciova, 2002 pag 21
7. Dorina Sabina Parvulescu, Colecția de artă ortodoxă a muzeului Banatului, Timișoara pag 31
8. I. Simionescu, Românii din Banatul iugoslav, București nr. 31 pag 17
9. Miodrag Iovanovici, Manastiri u Banatu, N.Sad, pag 2000
10. Adrian Negru, Impulsurile Timpului, Panciova, 2002 pag 11
11. I. Miloia, Mănăstirea Săracă, Analele Banatului IV, Timișoara 1931, pag 85_105
12. H. Medeleanu, Noi precizări în legătură cu Nedelcu Popovici și pictura rurală de la Lipova, Mitropolia Banatului nr. 4_6, Timiș 1980 pag 47-53
13. Adrian Negru, Impulsurile Timpului, Panciova, 2002 pag 24
14. Ibidem
15. Dr. Mircea Păcurariu Istoria bisericii ortodoxe române București 1992,

NEAMUL DIACONOVICILOR

Note

ABOR din Bocșa Montană, inseris 1877
Vasile Diaconovici

